

Archeologienota

zonder vooronderzoek met ingreep in de bodem

Tielt, Wakkensesteenweg

Titel

Archeologienota zonder vooronderzoek met ingreep in de bodem, Tielt, Wakkensesteenweg

Auteur(s)

Lien Van der Dooren, Nick Krekelbergh en Robrecht Vanoverbeke

Opdrachtgever

Firma LV De Brabander
Wakkensesteenweg 16
8700 Tielt

BAAC-Projectnummer

2016-185

Plaats en datum

Gent, 13 juli 2016

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 197
ISSN 2033-6898

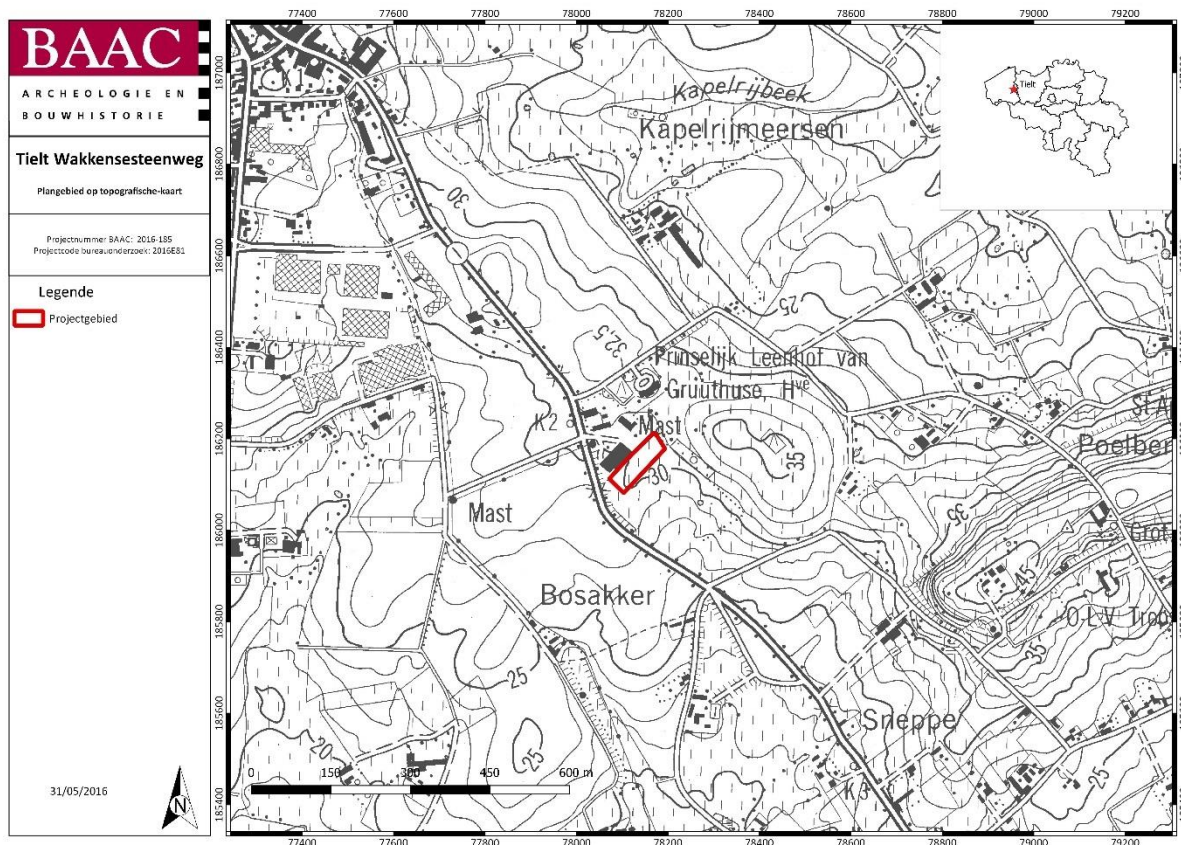
Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte	2
1.1	Administratieve gegevens	2
1.2	Archeologische voorkennis.....	5
1.3	Onderzoeksopdracht	6
1.3.1	Algemene beschrijving en doel.....	6
1.3.2	Aanleiding	7
1.3.3	Randvoorwaarden	10
1.4	Strategie en werkwijze.....	10
2	Assessment bureauonderzoek	12
2.1	Methoden en technieken	12
2.2	Landschappelijke en bodemkundige situering	12
2.2.1	Topografische situering	12
2.2.2	Geologie en landschap – Door Nick Krekelbergh	14
2.2.3	Bodem, erosie en bodemgebruik.....	17
2.3	Historiek en cartografische bronnen.....	20
2.3.1	Algemeen.....	20
2.3.2	Hoeve Gruuthuse.....	21
2.3.3	Historische situatie aan de hand van cartografische bronnen	21
2.4	Archeologische data	28
2.4.1	Centrale Archeologische Inventaris.....	28
2.4.2	Uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem BAAC bvba.....	29
3	Conclusie	34
3.1	Samenvatting en Archeologische verwachting.....	34
3.2	Afweging noodzaak verder vooronderzoek en potentieel op kennis-vermeerdering	34
3.3	Samenvatting breed publiek	35
3.4	Samenvatting gespecialiseerd publiek	35
4	Bibliografie	36
5	Lijst met figuren.....	37
6	Lijst met tabellen	37
7	Bijlagen	38
7.1	Privacyfiche	38
7.2	Inplantingsplan	38
7.3	Grondplan en doorsnede toekomstige melkveestal	38
7.4	Detail doorsnede stal.....	38
7.5	BAAC Vlaanderen rapport 194.....	38
7.6	Programma van Maatregelen	38
7.7	Tabel met archeologische perioden	38

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

Naam site:	Tielt, Wakkensesteenweg
Onderzoek:	Archeologienota zonder vooronderzoek met ingreep in de bodem
Ligging:	West-Vlaanderen, Tielt, Tielt, Wakkensesteenweg 16
Topografische kaart:	

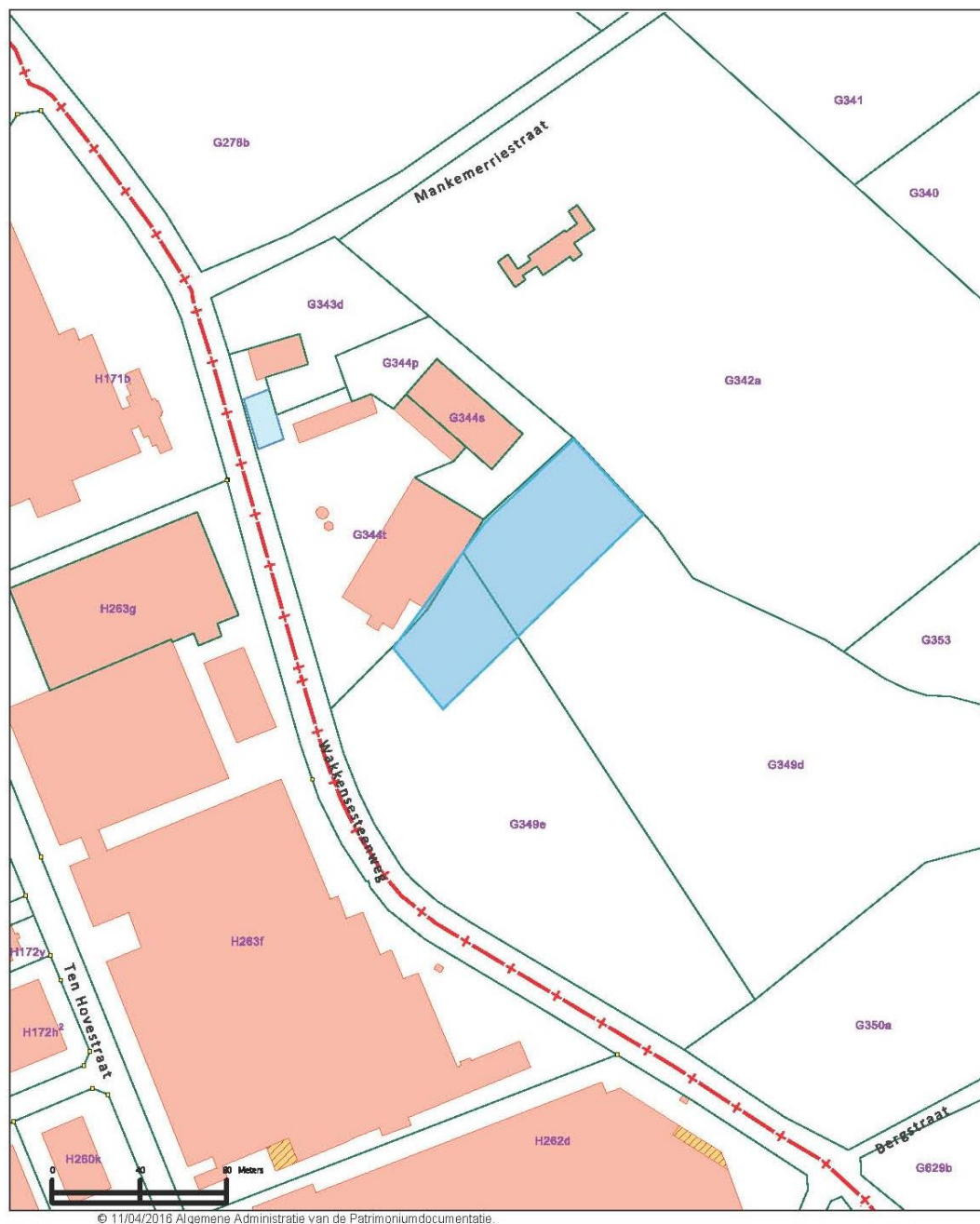
Figuur 1: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart¹

¹ Geopunt 2016

Kadaster:

Tielt, Afdeling 3, Sectie G, Percelen: 349D, 349E

Kadasterkaart:

Coördinaten:

X: 78169,08	Y: 186213,29 (noordelijke hoek)
X: 78193,39	Y: 186178,29 (oostelijke hoek)
X: 78103,17	Y: 186081,39 (zuidelijke hoek)
X: 78071,67	Y: 186112,48 (westelijke hoek)

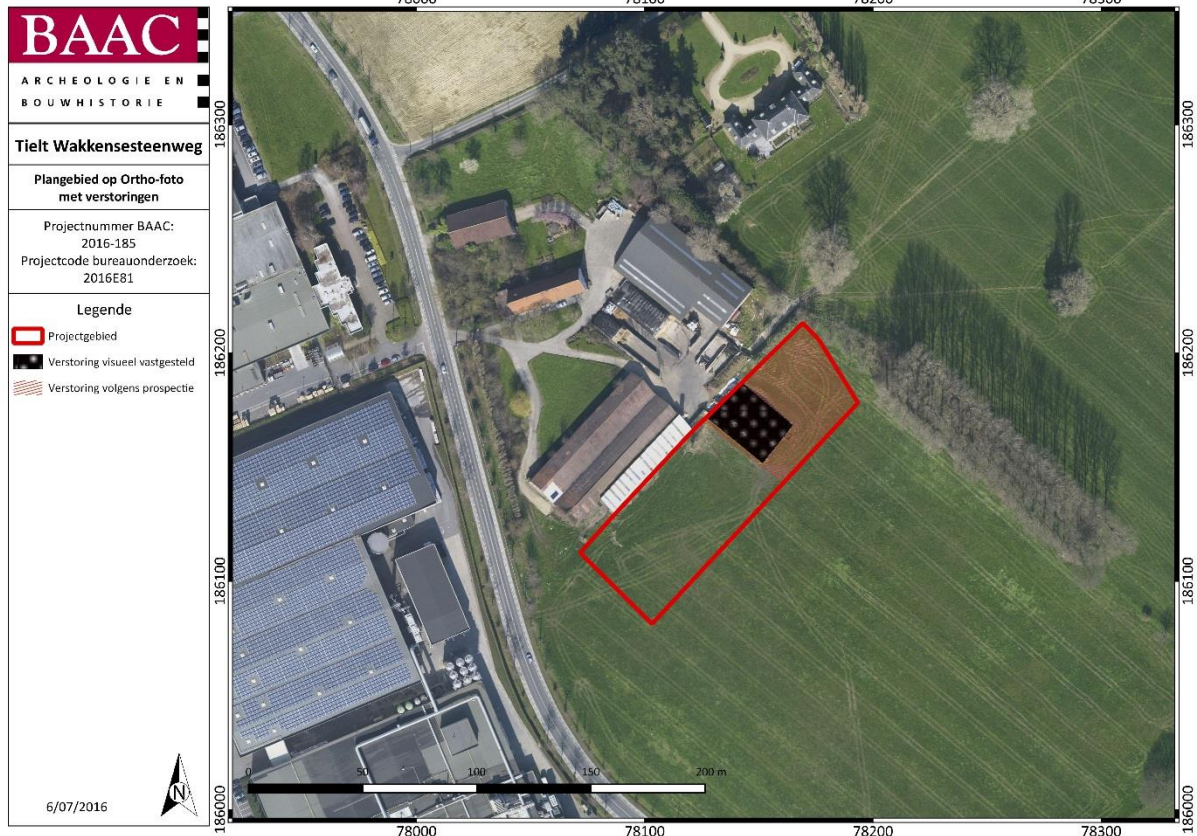
Uitvoerder:

BAAC Vlaanderen bvba

Projectcode BAAC:

2016-185

Opdrachtgever:	Firma LV De Brabander Wakkensesteenweg 16, 8700 Tielt
Erkenningsnummer BAAC Vlaanderen:	2015/00020
Projectcode bureauonderzoek:	2016E81
Erkend archeoloog	Robrecht Vanoverbeke / 2015/00022
Bewaarplaats archief:	BAAC Vlaanderen bvba (tijdelijk)
Grootte projectgebied:	ca. 6000m ²
Uitvoeringsperiode:	juni 2016
Aanleiding:	Uitbreiding van bestaand landbouwbedrijf, waarbij een nieuwe stal, silo's en verharding worden aangelegd.
Plan met gekende verstoringen:	Tot op heden werd het huidige plangebied hoofdzakelijk gebruikt als grasland, in het noordoosten van het onderzoeksterrein werd een silo gebouwd (in zwart aangeduid op Figuur 2) met vermoedelijk een verstoring van het archeologisch patrimonium tot gevolg. DE exacte impact van deze sleufsilo kon echter niet worden achterhaald. Archeologische prospectie uitgevoerd onder de oude wetgeving verklaart het volledige noordoostelijke deel van het terrein reeds volledig verstoord (in gearceerd rood aangeduid op Figuur 2). Hierop wordt verder in dit rapport dieper op ingegaan. Volgens de KLIP-melding zijn geen verstoringen veroorzaakt door nutsleidingen waar te nemen.

Figuur 2. Orthofoto met aanduiding van de sleufsilo (visuele verstoring) en de waargenomen verstoringen bij het reeds uitgevoerde proefsleuvenonderzoek² in het noordoostelijke deel.³

Wettelijk depot:

n.v.t.

Resultaten:

middeleeuwen, walgrachten, mottekasteel,
archeologisch vooronderzoek met ingreep in de
bodem, bureauonderzoek, archeologische opgraving

1.2 Archeologische voorkennis

In mei 2016 werd de onderzoekslocatie door BAAC bvba reeds archeologisch onderzocht d.m.v. proefsleuven (BAAC Vlaanderen rapport 194).⁴ Deze prospectie werd uitgevoerd onder de oude wetgeving en heeft aangetoond dat er nog archeologische waarden aanwezig zijn op (een deel van) het terrein. Voorliggende archeologienota met vooronderzoek zonder ingreep in de bodem werd opgemaakt in het licht van de nieuwe wetgeving (sinds 1 juni 2016). De resultaten van de reeds uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem worden in onderstaande archeologienota verwerkt. In hoofdstuk 2.4.2 worden deze resultaten uitvoeriger besproken en het eindrapport van deze prospectie wordt als bijlage meegeleverd.

² Vanden Borre et al, 2016

³ AGIV 2016.

⁴ Vanden Borre et al, 2016

1.3 Onderzoeksopdracht

1.3.1 Algemene beschrijving en doel

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba in opdracht van firma LV De Brabander een archeologienota opgemaakt. Op het terrein aan de Wakkensesteenweg zal een nieuwbouw gerealiseerd worden, waarbij de geplande werken aanzienlijke bodemingrepen impliceren, waaronder de aanleg van een nieuwe stal met ondergrondse structuren, silo's en verharding. Deze ingrepen vormen qua omvang een directe bedreiging voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

Wanneer de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 5000 m² of meer bedraagt (binnen langbouwgebied en niet in woon-of recreatiegebied) en waarbij de percelen volledig buiten een archeologisch vastgestelde zone vallen (opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones in het Geoportaal Onroerend Erfgoed⁵) en de bodemingreep zelf 1000m² of meer bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. De totale oppervlakte van het onderzoeksgebied te Tielt, Wakkensesteenweg bedraagt ca. 0,6 ha en valt buiten een archeologische zone, m.a.w. een archeologienota in de vorm van een bureauonderzoek (en vooronderzoek) dient bij de stedenbouwkundige aanvraag te worden gevoegd.

Ook is bij het raadplegen van het Geoportaal van Onroerend Erfgoed gebleken dat de onderzoekslocatie niet gelegen is binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed (GGA) te verwachten valt. Echter biedt dit (nog) geen sluitende garantie, daar archeologisch onderzoeken uit een recent verleden niet staan aangegeven in de betreffende GGA-kaartlaag. Voor terreinen die binnen een GGA-zone liggen dient in principe geen archeologienota te worden opgemaakt.

Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving geen waarden voor 'beschermd onroerend erfgoed' opgenomen in het Geoportaal.

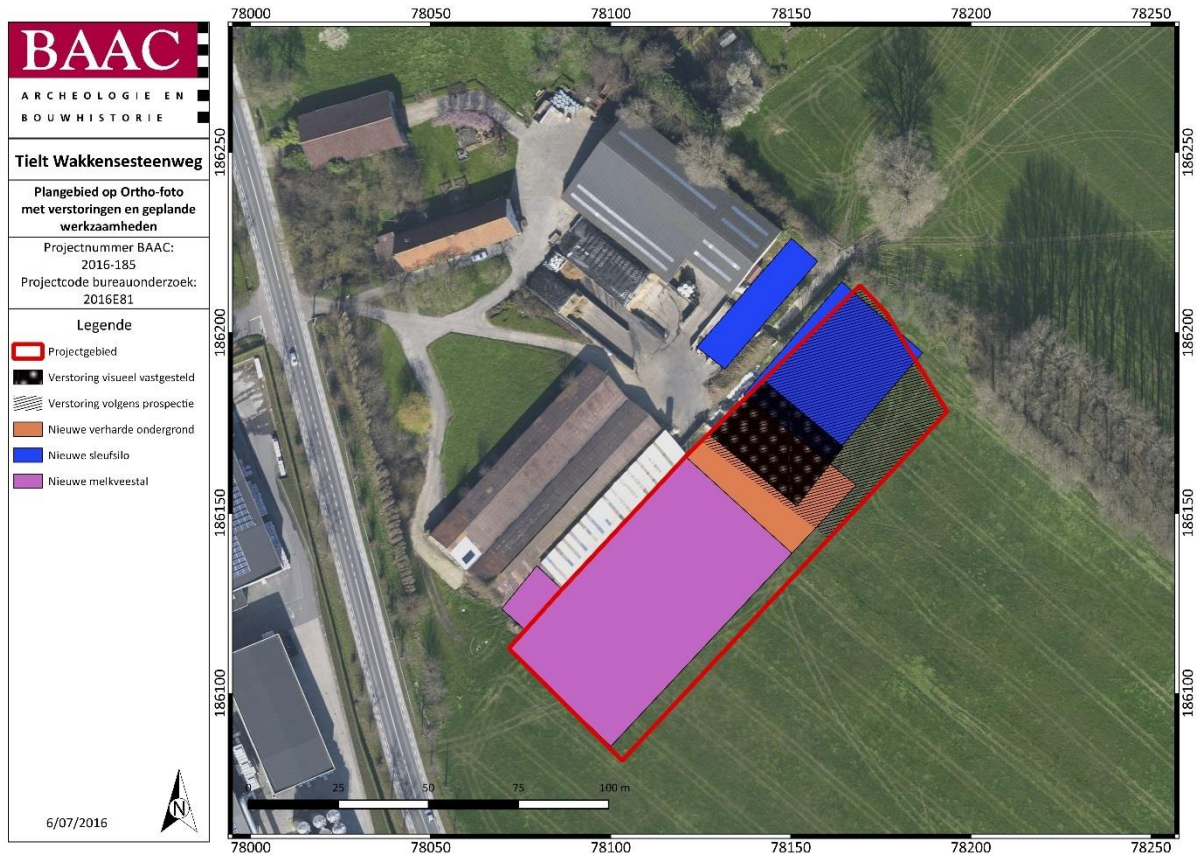
In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, zal de bodem onderzocht worden op intactheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren. Dit gebeurt d.m.v. een vooronderzoek met of zonder ingreep in de bodem: booronderzoek en/of gravend vooronderzoek in de vorm van proefsleuven en/of proefputten.

Het doel van dergelijk **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen). Dit wordt, samen met de gegevens uit het bureauonderzoek, beschreven in de archeologienota. In dit

⁵ Geo.onroerenderfgoed.be

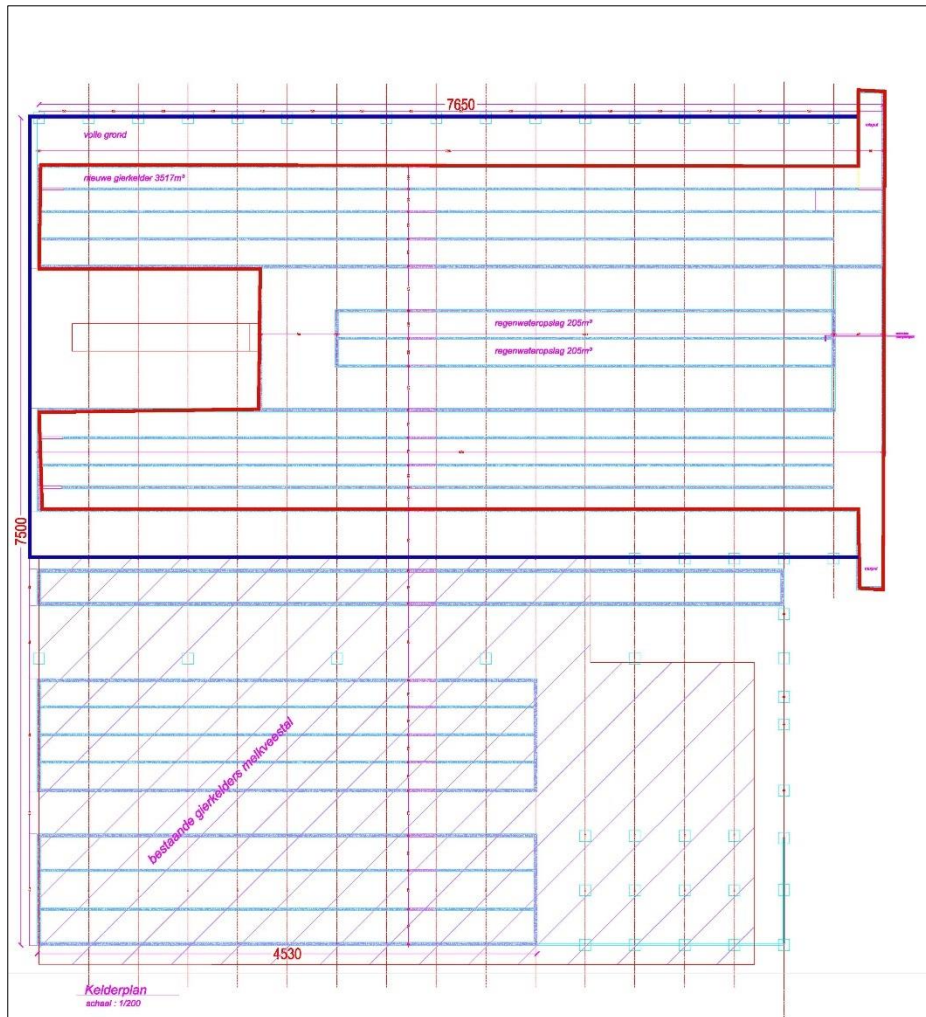
Het bestaande landbouwbedrijf wordt in zuidoostelijke richting uitgebreid met een nieuwe melkveestal aanpalend aan de originele stal. Ten noorden van deze nieuwbouw zal onder meer de huidige sleufsilo, gepositioneerd centraal binnen het plangebied (in zwart aangeduid op Figuur 4) worden vervangen. Naast de bouw van een nieuwe melkveestal (in paars-rose aangeduid op Figuur 4) komt ter hoogte van de huidige sleufsilo een verharde ondergrond (oranje) die een verbinding zal maken tussen het huidige boerderijcomplex en de nieuwe uitbreiding. De nieuwe sleufsilo's (in blauw) komen ten noorden van deze verharding te liggen.

Figuur 4: Schematische weergave van de geplande werken en de reeds aanwezige verstoringen op de Orthofoto⁷

De nieuwe melkveestal bestaat uit een bouwvolume van 76,5m lengte en 41m breedte en wordt gefundeerd op een betonplaat. De dakconstructie wordt langs de noordoostelijke lange zijde gedragen door 17 H-profielen, vastgezet in een betonnen voet van 1x1x1m. Aan de andere lange zijde wordt de stal aangebouwd tegen de bestaande stal. Onder dit nieuwbouwvolume worden eveneens regenwater- en gierkelders aangelegd die tot 2,5m onder maaiveld reiken. Voor de regenwateropslag worden twee lange bassins van elk 205m³ aangelegd centraal onder de stal. De nieuwe gierkelders zijn samen 3517m³ en worden gesitueerd langs de zijanten van de stal (figuur 5). Alles bij elkaar opgeteld zal hierbij het grootste deel van de ondergrond, binnen de toekomstige stal, worden vergraven. Enkel centraal tegen de noordelijke stalwand wordt een oppervlak van 12,7m op 18m niet ondergraven, net als twee lange stroken van 4,5m op 76,5m parallel met de lange zijdes van de stal. In bijlage zijn deze bassins in grondplan en doorsnede weergegeven. Bij de aanleg van deze ondergrondse constructies zal de ondergrond met eventuele archeologische waarden dermate worden geroerd.

⁷ Agiv 2016.

Figuur 5: Kelderplan van de nieuwe melkveestal. In blauw omlijnd: de contour van de nieuwe stal; in rood omlijnd: de ondergrondse regenwater- en gierkelders. In bijlage wordt ook het originele bouwplan met doorsnede meegeleverd.

De oude (sleuf)silo van 646m² in het noordoosten van het onderzoeksterrein wordt afgebroken en vervangen door betonverharding zoals schematisch weergegeven op Figuur 4. Ten noorden van deze oude silo worden drie nieuw sleufsilo's van elk 10m breed en 40m lang aangelegd. De ondergrondse verstoring bij de afbraak van de bestaande silo, het aanleggen van verharding en de aanleg van de nieuwe sleufsilo's is niet even ingrijpend in verhouding tot die van de melkveestal. Ter hoogte van de oude silo wordt de bestaande (ondiep aangelegde⁸) constructie verwijderd en wordt verder enkel de bovengrond verwijderd voor het leggen van een betonverharding. Voor de nieuwe silo's wordt eveneens enkel de bovengrond verwijderd. Het uitgraven van deze bovengrond komt in de meeste gevallen overeen met het afgraven tot op het archeologisch relevante niveau. Enkel de verstoorde/verploegde bouwvoor wordt verwijderd bij dergelijke ingrepen. Indien er effectief archeologische waarden aanwezig zijn, zullen deze bij de afgraafwerken naar alle waarschijnlijkheid ook worden geraakt.⁹

⁸ De exacte diepteligging kon niet worden achterhaald.

⁹ Uit het reeds uitgevoerde proefsleuvenonderzoek, zie verder, is echter gebleken dat hier geen archeologische waarden aanwezig waren.

1.3.3 Randvoorwaarden

n.v.t.

1.4 Strategie en werkwijze

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen. In het assessment bureauonderzoek wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie en archeologie met betrekking tot de onderzoekslocatie en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting onderzoekslocatie, is deze te situeren binnen een breder landschappelijk-historisch kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en archeologische literatuur en de Centrale Archeologische Inventaris, evenals het Geoportaal van Onroerend Erfgoed.

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij worden de gekende archeologische, historische en geologische/geografische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van elke werflocatie geconsulteerd. Aansluitend wordt een uitgebreide cartografische analyse de onderzoekslocatie. Volgende kaarten worden opgezocht en geanalyseerd:

*Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart
- Bodemgebruikskaart
- Potentiële-bodemosiekaart

Hierbij moet worden opgemerkt dat de bodemgebruikskaart feitelijk niet geschikt is voor bestudering op perceelsniveau. In de begeleidende tekst op de website van AGIV staat het volgende: *‘De informatie die door deze datasets gegeven wordt is kleinschalig. Dit heeft een belangrijke implicatie. De informatie die men haalt uit een groter gebied zoals bijvoorbeeld een provincie of het volledige Vlaamse gewest zal nauwkeuriger zijn dan de informatie die men tracht te halen uit bijvoorbeeld een bepaalde buurt. Dit wordt duidelijk wanneer ingezoomd wordt in het digitale bestand. Naarmate de kaart steeds meer vergroot wordt zal op een bepaald moment de samenhang tussen de verschillende bodemgebruikstypes verdwijnen. Het is dan ook sterk aan te raden deze kaart niet te gebruiken voor lokale studies. De informatie die hieruit gehaald wordt, is onzeker.’* ^[1] De kaart werd toegevoegd

^[1] https://download.agiv.be/Producten/Detail?id=12&title=Bodembedekkingsbestand_opname_2001

omdat ze vereist wordt in de Code van Goede Praktijk, maar moet met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

*Historische en archeologische kaarten:

- CAI-kaart
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen/Popp-kaart
- Vandermaelen-kaart
- Cartesius-website

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Ferraris-, Atlas der Buurtwegen, Popp- en Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*.¹⁰ Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen. Naar aanleiding van de gekende Hoeve Gruuthuuse werden ook andere bronnen geraadpleegd zoals de beeldbank van West-Vlaanderen en Cartesius. Maar deze extra bronnen konden geen relevante meerwaarde bieden aan de desktopstudie. Een uitgebreide archivalische studie valt niet binnen de reikwijdte van een bureauonderzoek.

Er werd contact opgenomen met de Heemkundige Kring 'De Roede van Tielt' en Marc Dewilde¹¹. Deze laatste meldde dat de tot nu gekende informatie te vinden is op de Inventaris Bouwkundig Erfgoed. Van de Heemkundige Kring werd tot op heden nog geen reactie verkregen.

De geomorfologische kaart werd niet geconsulteerd aangezien deze niet voorhanden is voor het betreffende plangebied.

¹⁰ Beyaert et al.

¹¹ Erfgoedonderzoeker Archeologie West-Vlaanderen

2 Assessment bureauonderzoek

2.1 Methoden en technieken

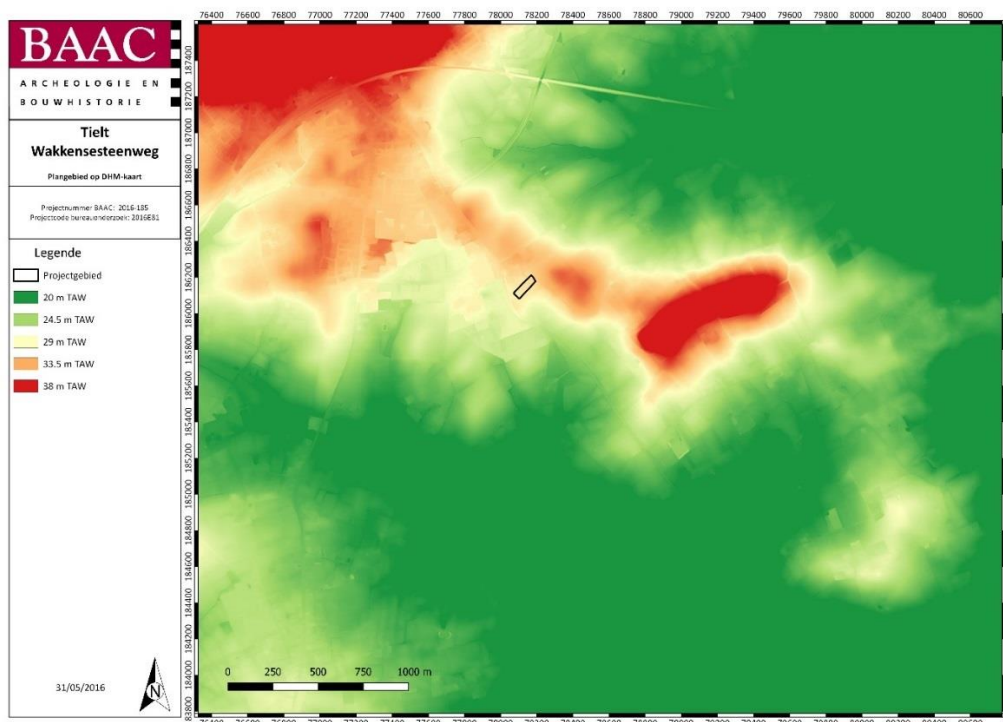
Vermits onderhavige archeologienota enkel een bureauonderzoek omvat, is een assessment van sporen, vondsten en stalen en conservering niet van toepassing.

De verzamelde data uit het reeds uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem worden verderop besproken.

2.2 Landschappelijke en bodemkundige situering

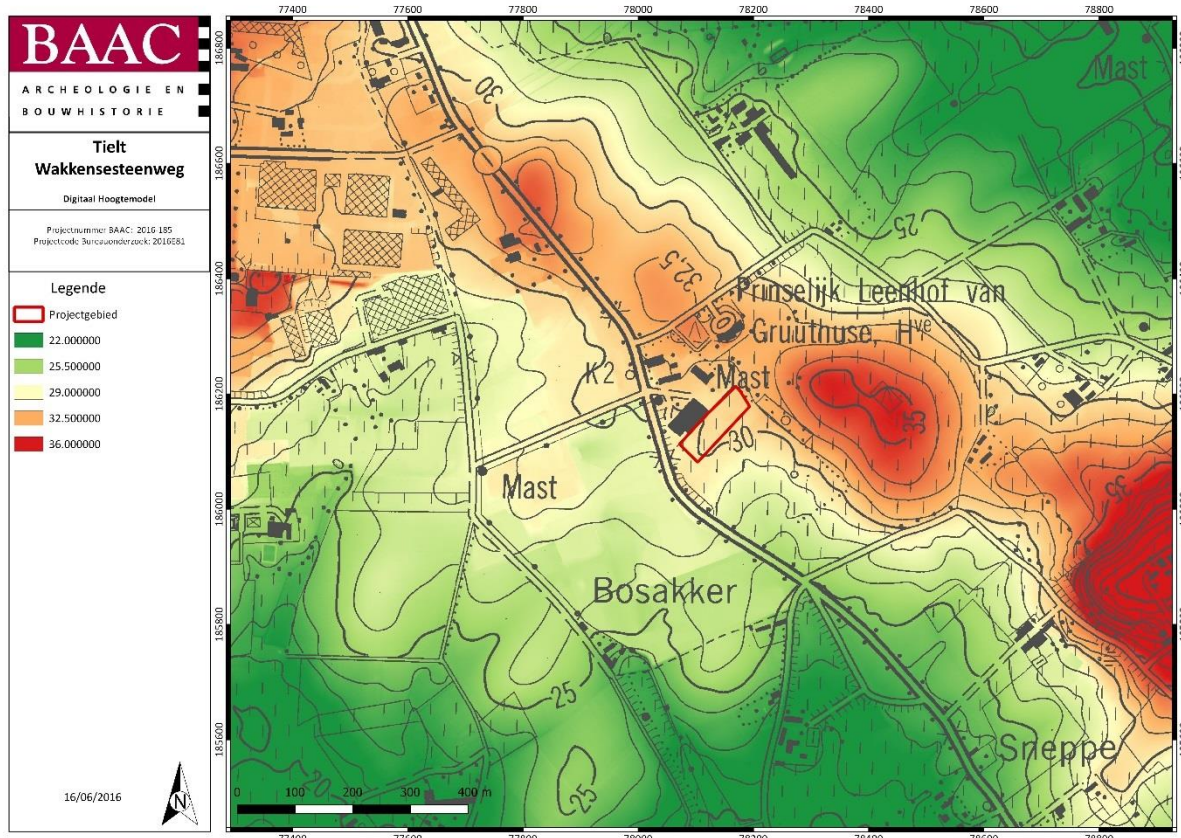
2.2.1 Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Figuur 1. Het onderzoeksgebied is gelegen aan de Wakkensesteenweg en wordt in het noordwesten begrensd door een gebouw dat toebehoort tot het huidige boerderijcomplex. De overige zijden van het plangebied worden begrensd door akkerland. De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 28m + en 37m + TAW (Figuur 6). Op Figuur 6 zien we dat het onderzoeksgebied hoger gelegen is dan de terreinen in het zuiden en het westen, maar dat ten opzichte van het noorden en het oosten de site wel degelijk lager ligt. Dit houdt verband met de ligging van het plangebied aan de voet van de Poelberg, een tertiaire getuigenheuvel gelegen ten zuiden van het cuestafront van het Plateau van Tielt. Het reliëf loopt in het algemeen af in zuidelijke richting, dit is ook te zien in het hoogteprofiel van de site zelf (Figuur 8). De ruimere omgeving ten oosten van het onderzoeksterrein heeft een uitgesproken landelijk karakter. In het noordwesten bevindt zich het huidige boerderijcomplex. Ten oosten van de Wakkensesteenweg heeft de omgeving eerder een antropogeen karakter.

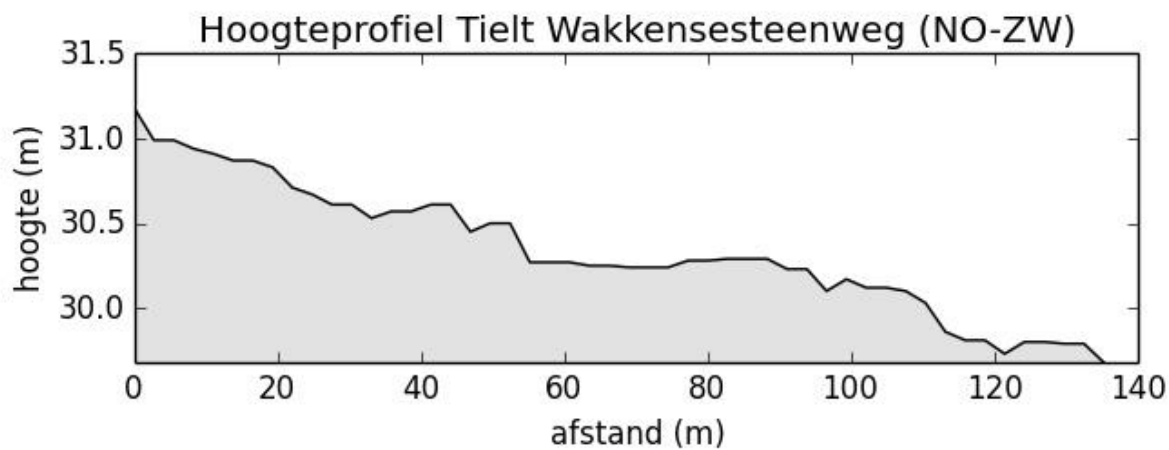

Figuur 6: Situering van het onderzoeksgebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)¹²

¹² AGIV 2016.

Figuur 7: Detailopname van het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen.¹³ Onderstaand hoogteprofiel is te situeren langs de zuidoostelijke grens van het plangebied.

Figuur 8: Hoogteprofiel van het plangebied.¹⁴

¹³ AGIV 2016.

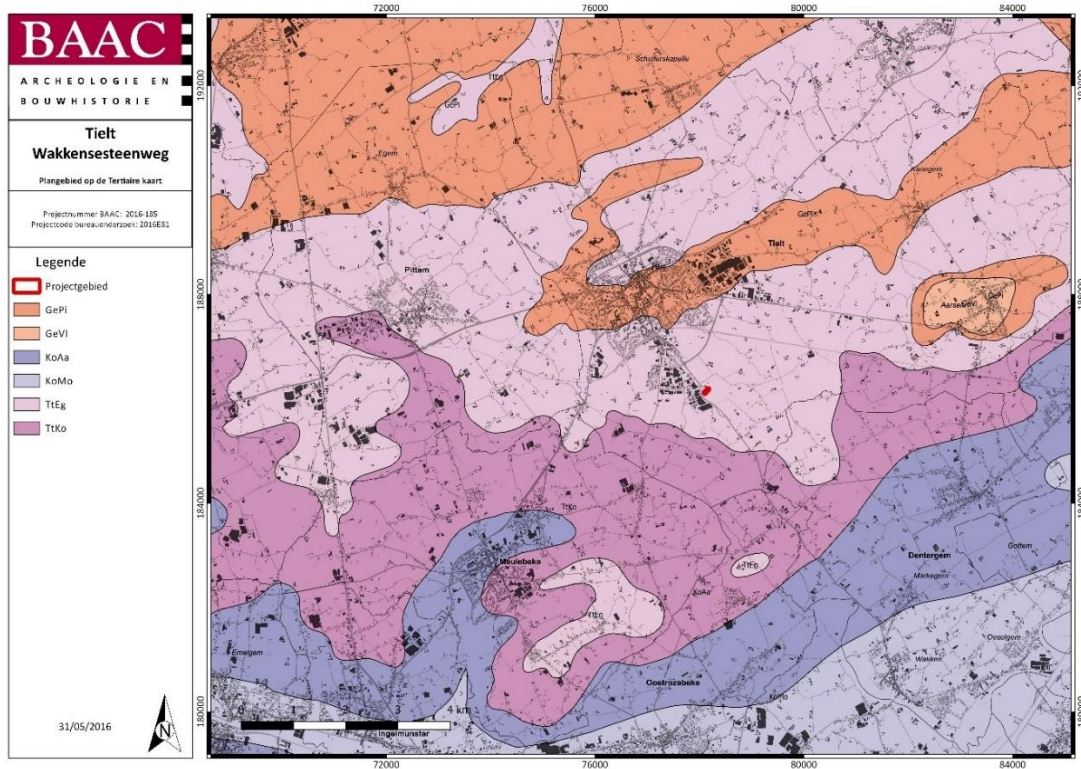
¹⁴ Geopunt 2016

2.2.2 Geologie en landschap – Door Nick Krekelbergh

Het plangebied is gelegen in het kustlandschap van centraal West-Vlaanderen.¹⁵ Hier zorgen de licht afhellende lagen van mariene sedimenten die gedurende het Neogeen en Paleogeen (Tertiair) zijn afgezet voor zeer specifieke reliëfvormen die de morfologie en structuur van het landschap in belangrijke mate bepalen. Het begin van de ontwikkeling ervan stamt uit het eind van het Mioceen (23,03-5,333 miljoen jaar geleden), toen de toenmalige Diestiaanzee, die een groot deel van het oppervlak van het huidige Vlaanderen bedekte, zich in noordelijke richting terugtrok. Als gevolg hiervan kwamen de uiteenlopende mariene afzettingen, die vanaf het Eoceen (55,8-33,9 miljoen jaar geleden) gedurende verschillende transgressiefasen van de zee werden afgezet in het zogenaamde “Bekken van België”, aan het oppervlak te liggen. Differentiële erosie van competentere en recessievere laagvlakken (*dip-slopes*), die variëren in erosiegevoeligheid, zorgen voor een opeenvolging van steile en zwakke hellingen (respectievelijk het sterk hellende cuestafront en de zwak hellende cuestarug), depressies en hoge kammen. Beken en kleine riviertjes ontwateren het landschap en versnijden het reliëf op een consequente, obsequente of subsequente manier. Over het tertiair substraat heen ligt een quartair zandleemdek, dat gedurende het Pleistoceen is afgezet. Over het algemeen gaat het hier om eolische of niveo-eolische afzettingen uit het Weichseliaan. Het quartair leemdek is met name op de hellingen en de cuestaruggen vaak zeer dun, waardoor het tertiaire substraat soms ondiep dagzoomt en binnen 1m beneden maaiveld kan worden aangetroffen.

Het plangebied zelf is gelegen aan de voet van de Poelberg, net ten zuiden van de grote cuesta van Tielt (het Plateau van Tielt). De cuestarug loopt zeer geleidelijk af in noordelijke richting en valt daar samen met de depressie van Poeke-Blauwhuis. Het zuidelijk gelegen cuestafront is veel steiler. De bebouwde kom van Tielt is gelegen op de top van het cuestafront. De topconvexiteit bereikt hier een hoogte van 50m +TAW. Aan de voet van het cuestafront wateren de Speibeek en meer naar het zuiden de Marialoopbeek op subsequente wijze af in het oostelijke richting (zie Figuur 9). Het dalhoofd van deze laatste beek dringt binnen tot in het cuestafront en voegt zich, nadat de beek zich eerst op obsequente wijze van het cuestafront naar beneden heeft gestort, uiteindelijk samen met de Krommedijkbeek op ca. 2,2 km ten zuidoosten van het plangebied. De Poelberg vormt een alleenstaande convexe restheuvel met afgeplatte top in het lager gelegen landschap ten zuiden van het cuestafront, waarop de hoogte stijgt tot 37m +TAW (zie Figuur 5 en 6). Over de zuidelijke helling van de getuigenheuvel stroomt de Poelbergbeek in zuidelijke richting naar de Krommedijkbeek.

¹⁵ De Moor, 1977.

Figuur 9: Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart¹⁶

Op basis van de *Databank Ondergrond Vlaanderen*¹⁷ wordt binnen het plangebied het tertiair substraat gevormd door de Formatie van Tielt (Lid van Egem) (Figuur 9), dat bestaat uit grijsgroen, zeer fijn zand dat glauconiet- en glimmerhoudend is en kleilagen en zandsteenbanken bevat. Deze afzettingen dateren uit het Vroeg-Eoceen (55,8 – 49 miljoen jaar geleden). Op het cuestafront dagzoomt de Formatie van Gent (Lid van Pittem), dat bestaat uit meer competente grijsgroene, sterk zandhoudende klei, plaatselijk met zandsteenbanken, die wel glimmerhoudend maar weinig glauconiethoudend is. Deze afzettingen sedimenteerden op de overgang van het Vroeg- tot Midden-Eoceen (ca. 49 miljoen jaar geleden). Ten zuiden van het plangebied en de Poelberg wordt het tertiair substraat dan weer het Lid van Kortemark, dat net als het Lid van Egem deel uitmaakt van de Formatie van Tielt, maar iets ouder is. Het bestaat vooral uit grijze tot groengrijze silt tot klei, gelamineerd met dunne zand- en siltbanken.¹⁸

Bovenop de tertiaire afzettingen is een quataire mantel afgezet. Volgens de quartairgeologische kaart 1:50.000 bevindt het plangebied zich op een zone waarbij de quataire mantel bestaat uit diachrone hellingssedimenten (h) bovenop tertiair substraat (zie Figuur 12).¹⁹ In de omringende beekdalen bedekken klastisch alluviale afzettingen uit het Holoceen de hellingssedimenten (kh). De vereenvoudigde quartairgeologische kaart 1:200.000 groepeerde de hellingssedimenten samen met andere quartairgeologische eenheden onder profieltype 1 (zie Figuur 10 en Figuur 11).²⁰

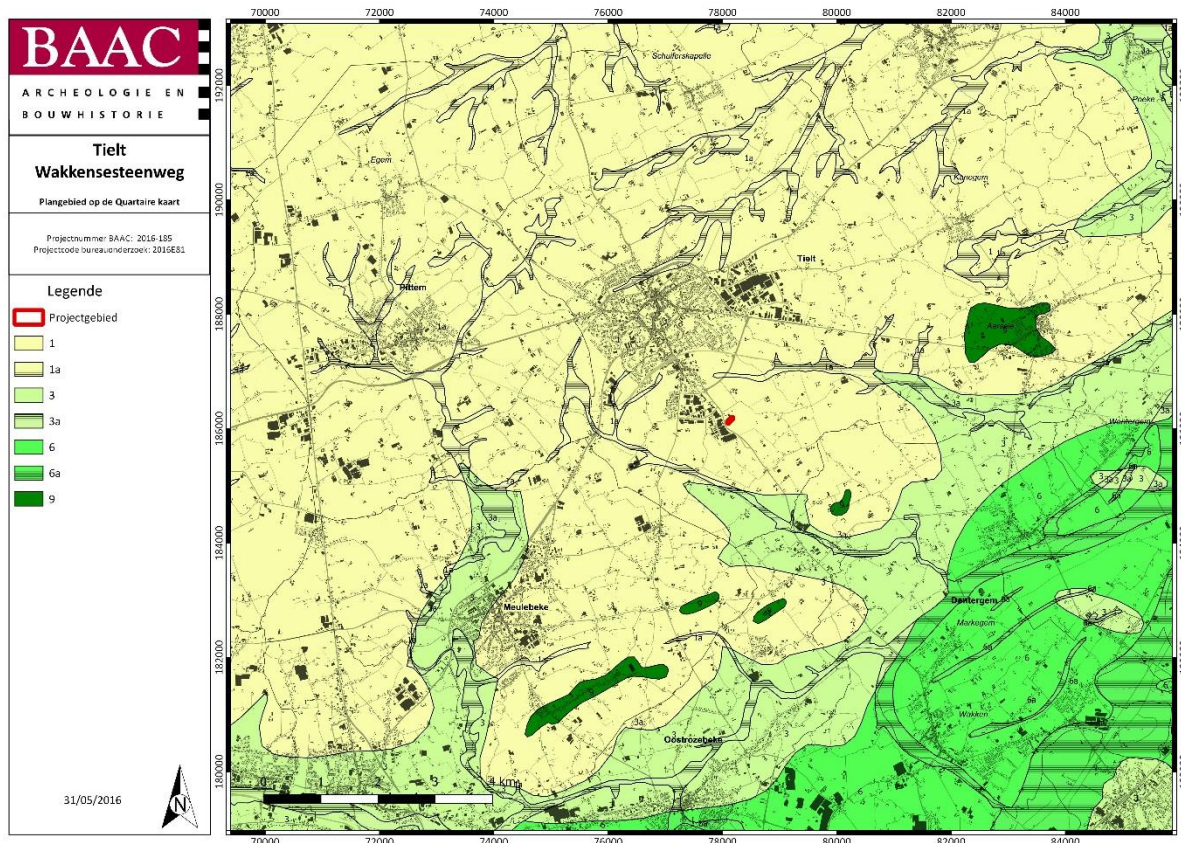
¹⁶ DOV 2016.

¹⁷ DOV 2016.

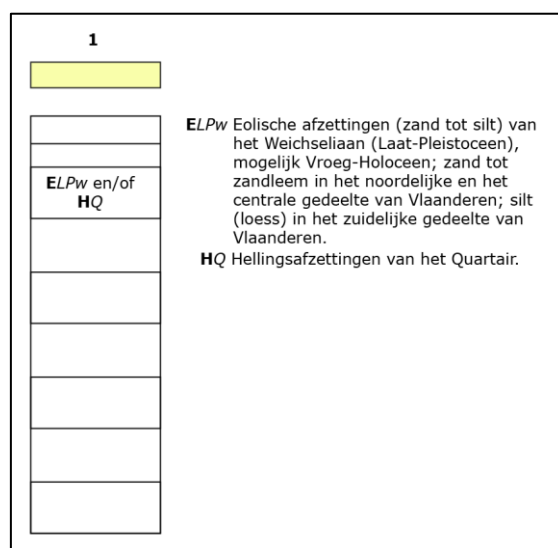
¹⁸ DOV 2016.

¹⁹ DOV 2016.

²⁰ DOV 2016.

Figuur 10: Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart schaal 1:200.000²¹

Figuur 11: Kenmerken van de quartairgeologische kaart voor wat betreft het plangebied²²

²¹ DOV 2016.

²² AGIV 2016.

Figuur 12: Situering van het onderzoeksgebied op de quairgeologische kaart schaal 1:50.000²³

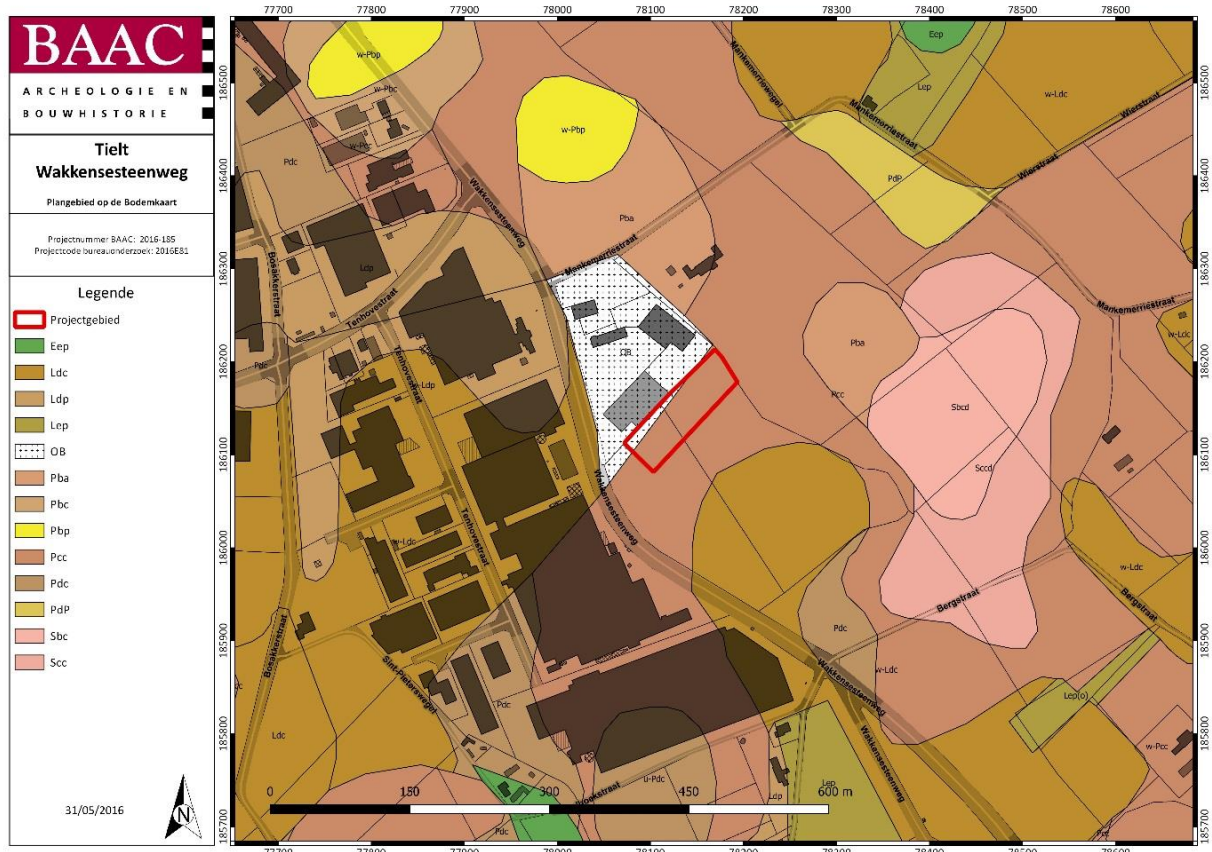
2.2.3 Bodem, erosie en bodemgebruik

Op de bodemkaart van Vlaanderen²⁴ is de bodem in het plangebied gekarteerd als OB (bebouwde zone) en Pcc (matig droge licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont) (Figuur 13). Volgens de *FAO World Reference Base for Soil Resources* (WRB) gaat het hier respectievelijk om *Technosols* (of *Not Surveyed*) en *Eutric Retisols (loamic)*. Met uitzondering van een kleine zone in het zuidwesten bestaat het grootste deel van het plangebied evenwel uit Pcc-bodems. De matig droge licht zandleemgronden (Pc.-gronden) hebben een grijsbruine tot donkerbruine bouwvoor normaal 25-30 cm dik en goed humeus. De Ap gaat onmiddellijk over in het niet gedifferentieerd moedermateriaal. Roestverschijnselen beginnen tussen 60 en 90cm. De waterhuishouding is goed, soms iets te droog in de zomer. Deze kaarteenheden worden beschouwd als zeer goede gronden geschikt voor alle akkerlandteelten en weiland. Ze worden geklasseerd als zeer geschikt voor tuinbouw en fruitteelt. De bewerking is gemakkelijk en weinig beperkt.²⁵

²³ DOV 2016.

²⁴ DOV 2016.

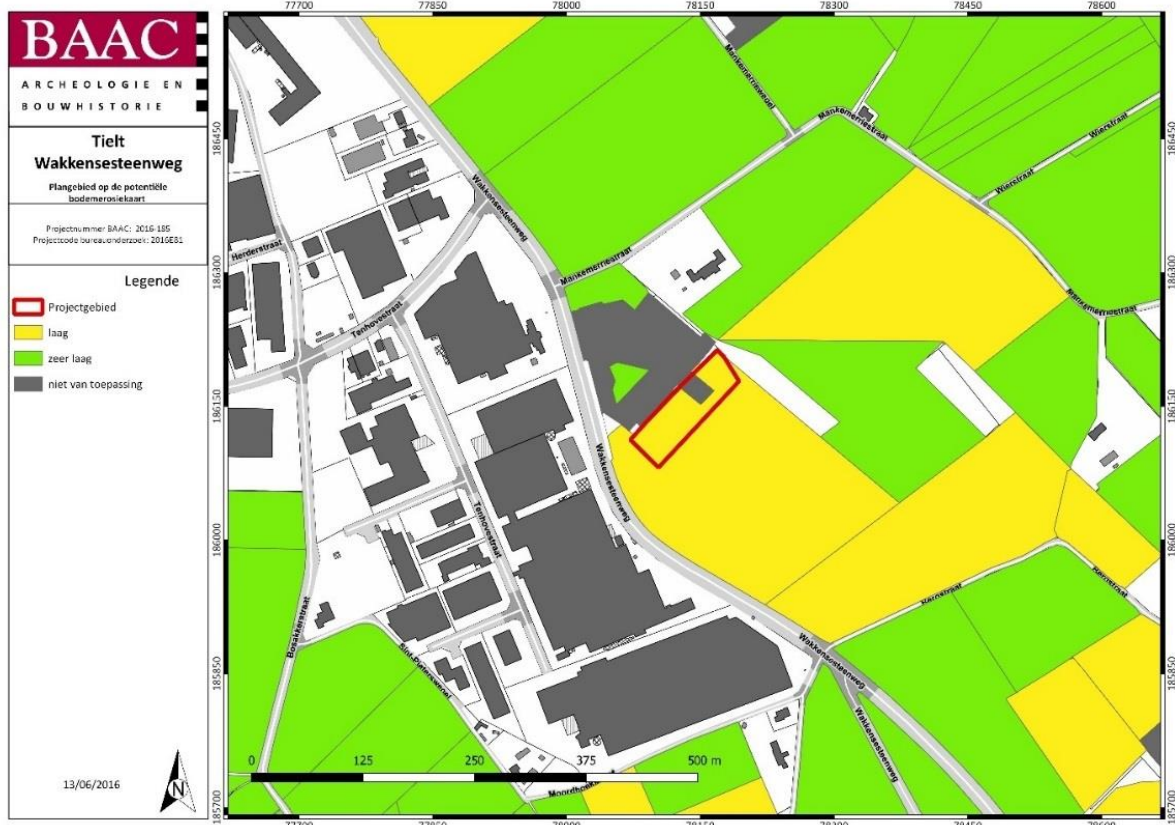
²⁵ Van Ranst & Sys, 2000, 260.

Figuur 13: Situering onderzoeksgebied op de bodemkaart van Vlaanderen²⁶

Volgens de potentiële bodemerosiekaart van Vlaamse gemeenten (Figuur 14) bevindt het plangebied zich binnen een gebied met lage kans op erosie. Ter hoogte van de moderne silo in het noordwesten van het onderzoeksterrein is deze kaart uiteraard niet van toepassing. Met uitzondering van de bebouwde zones, kennen de omliggende percelen allemaal een zeer lage tot lage kans op erosie, wat erg bevorderlijk kan zijn voor de bewaringstoestand van archeologica.

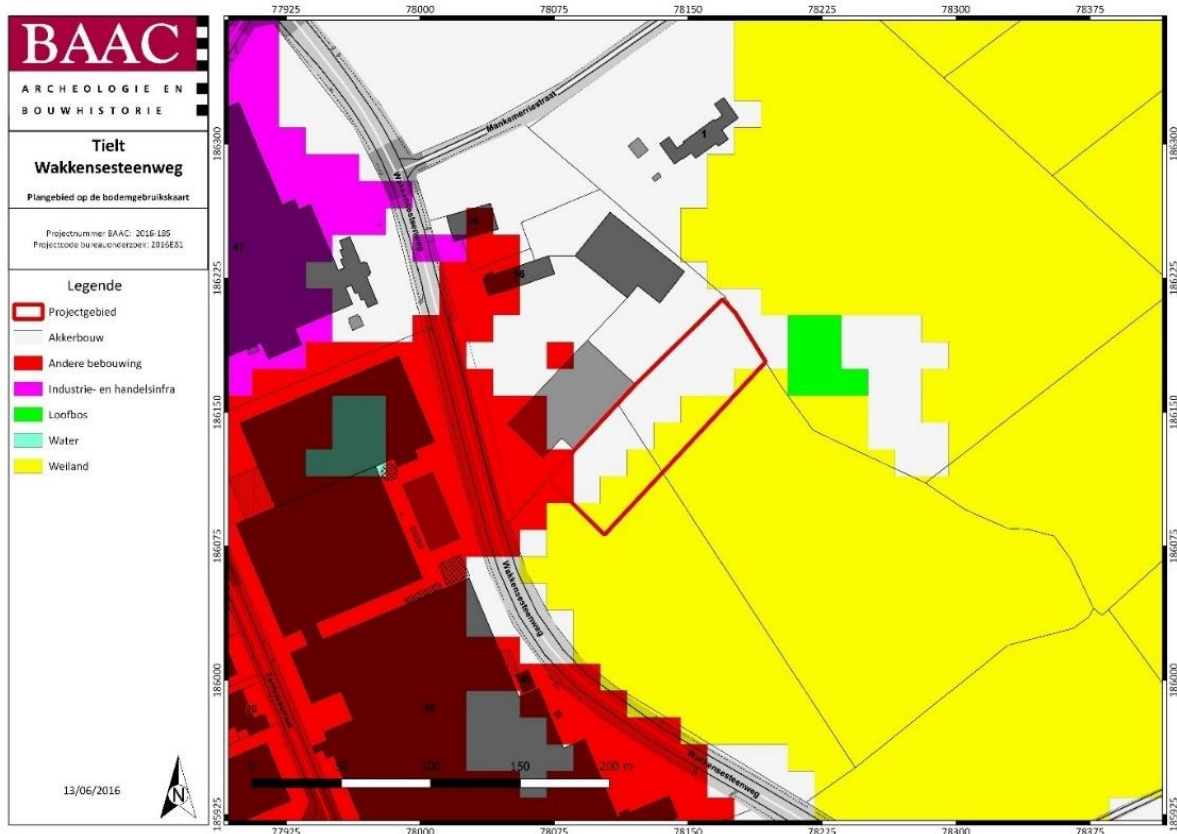
²⁶ DOV 2016.

Figuur 14: Situering onderzoeksgebied op de potentiële bodemerrosiekaart van Vlaamse gemeenten²⁷

De bodemgebruikskaart (Figuur 15) geeft een idee over het huidige bodemgebruik van het gebied. Op dergelijke schaal is deze kaart niet altijd even leesbaar. Maar in dit geval kunnen we er van uit gaan dat het plangebied vooral in gebruik werd genomen voor akkerbouw en weiland, zoals tot op heden ook in het veld geobserveerd kon worden.

²⁷ Geopunt 2016.

Figuur 15: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaat²⁸

2.3 Historiek en cartografische bronnen

2.3.1 Algemeen

Het onderzoeksgebied ligt in de huidige gemeente Tielt, op een cuestarug in de provincie West-Vlaanderen. Het centrum van de stad werd recent opgenomen als vastgestelde archeologische zone, het huidige plangebied is onderdeel van een groter gebied *Poelberg* dat werd opgenomen als erfgoedlandschap. De nabijgelegen *Hoeve Gruuthuse* staat gekend als bouwkundig erfgoed.²⁹ De oorspronkelijke dorpskern dateert wellicht uit de 9de of 10de eeuw. Tielt kent zijn eerste vermelding in een oorkonde daterend uit 1105. Daarin werd het toponiem *Tiletum* gelatiniseerd en dusdanig verkeerd geïnterpreteerd als *tilia* = lindeboom³⁰. De stad wordt later in de loop van de 12de en 13de eeuw ook nog vermeld als "*Tileth*" (1128), "*Thelt*" (1163), "*Thield*" (1200) en "*Tielt*" (1230 en 1280).³¹

De geografische ligging heeft in grote mate mee de bewoningsgeschiedenis van de nabije omgeving bepaald. Silexartefacten uit het meso- en neolithicum gevonden op de hogere delen van de rug, ter hoogte van Keidam en de bron van de Poekebeek, wijzen reeds op een prehistorische bewoning. Aardewerkscherven gevonden onder het marktplein zijn een aanwijzing voor bewoning vanaf de Gallo-Romeinse periode. Deze vondsten zouden bijvoorbeeld in verband kunnen gebracht worden met het tracé van het Romeins diverticulum dat vanaf de Leie naar de kust liep en dus eventueel Tielt doorkruiste. Dit zou ook de Latijnse vertaling *Tiletum* kunnen verklaren. Het toponiem zou ook een Germaanse oorsprong kunnen hebben: "*ten hille*" (op de heuvel) of "*teul*" (bundel). Dit wanneer de eerste bewoningskern terug te dateren is tot Frankische oorsprong, tussen de 7de en het begin van de

²⁸ Geopunt 2016.

²⁹ Geoportaal 2016.

³⁰ Hasquin 1980/1981.

³¹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016.

9de eeuw. Deze zou zich dan vermoedelijk tussen de huidige Markt en de Poekebeek bevonden hebben. Men kan wel met zekerheid stellen dat tot aan de 8ste eeuw de dichte omgeving rond het Plateau van Tielt bedekt werd met natuurbos. Pas vanaf de laat-Karolingische en vroegmiddeleeuwse periode ontwikkelde zich een cultuurlandschap dat gekenmerkt werd door kouters en open akkerlandcomplexen met losse bewoningskernen.³²

In 1172 werd het stadsrecht bekrachtigd door Filips van de Elzas die ook de vergunning voor een stadsomwalling schonk. In de 14de en 15de eeuw kende de stad een grote welvaart door de linnen- en lakenindustrie. Later schakelt de stad over naar de lijnwaadnijverheid (16de eeuw). Maar de grote welvaart liep op een einde door onder meer aanhoudende ziekte, oorlogen (bijvoorbeeld de 80-jarige oorlog) en grote branden en vernieling aan de tweede helft van de 16de eeuw. Pas aan het einde van de 18de eeuw kende de stad een heropleving met een grote bevolkingsexpansie tot gevolg. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zal de stad, eerder ongewild, een belangrijke rol gaan spelen als hoofdkwartier van het Duitse leger in België.³³

2.3.2 Hoeve Gruuthuse

Op de Wakkensesteenweg nr. 16 te Tielt, vinden we de historische hoeve “Gruuthuse” terug, ook gekend als “Tielt-ten-hove”. Het was de belangrijkste heerlijkheid van de stad en tevens het enige grafelijke gedecentraliseerde leenhof. Het werd in de loop van de 14de eeuw opgericht en was via de ammanie van Tielt afhankelijk van het grafelijk kasteel van Kortrijk. Familie vanden Gruuthuse, die deze heerlijkheid in handen had, stamt vermoedelijk af van het huis van de burggraven van Brugge. De oudste vermelding van “Thielt ten Hove” dateert uit 1358. Het betreft een tekst in het “*Cartulaire de Louis de Male*”, waar de baljuw het “Goed ter Meersch” zal afsplitsen van de heerlijkheid. De oudste vermelding van “Gruuthuse” of “Gruuthuse” dateert uit 1443. De heerlijkheid omvatte onder meer een groot agrarisch gebied, met cijnsgronden, een molen op het Stokt, de “Kalseimolen” en een 65-tal achterlenen. De kasteelhoeve zelf zou terug gaan op een residentie van Folket, die voor het eerst vermeld wordt in 1128. De heerlijkheid is ook zichtbaar op verschillende historische kaarten die besproken worden in het volgende hoofdstuk. Doorheen de eeuwen wisselt het domein enkele keren van eigenaar en evolueert het in een grote infrastructuur. In 1955 registreert het kadaster uiteindelijk de bouw van een nutsgebouw aan de zuidwestzijde van het erf en gedurende de 2de helft van de 20ste eeuw zullen ook de overige bijgebouwen gesloopt en vervangen worden door nieuwe gebouwen. Het eigenlijke woonhuis blijft bewaard. Het bosrijke domein dat onderdeel was van de hoeve wordt in de helft van de 19de eeuw verkaveld³⁴. De hedendaagse boerderij, waarvan het onderzoeksgebied een uitbreiding is, is in pachtleen van dit historische domein.

2.3.3 Historische situatie aan de hand van cartografische bronnen

Een andere belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd, zijn enkele historische kaarten geraadpleegd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn.

Het historisch kaartmateriaal geeft een beeld van hoe (eventuele) bebouwing evolueerde door de eeuwen heen, maar pas vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen, m.a.w. vanaf de 16de eeuw. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op de kaarten geen garantie dat er geen bebouwing geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven, en was er geen of weinig aandacht voor de “gewone bewoning”/burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19^{de}

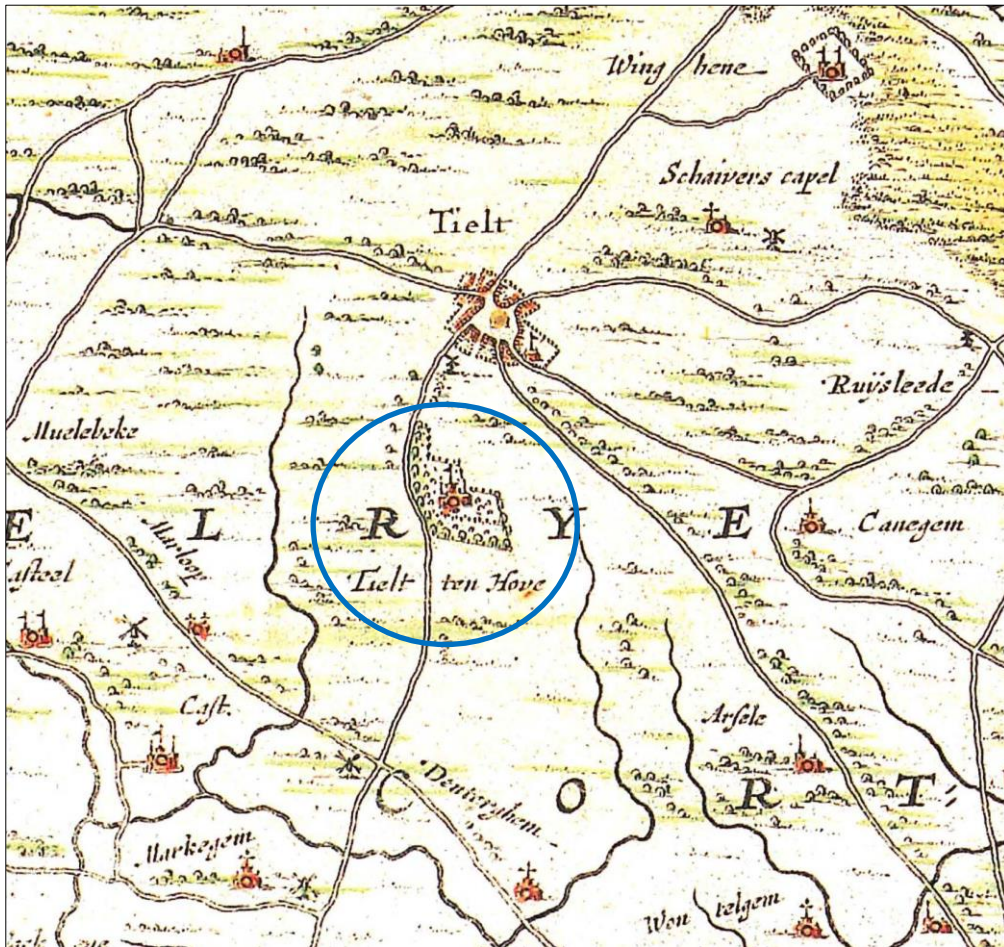
³² Inventaris Onroerend Erfgoed 2016.

³³ Hasquin 1980/1981.

³⁴ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016.

eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten. Mogelijk eerder aanwezige middeleeuwse structuren waren misschien reeds verdwenen.

Een eerste geraadpleegde kaartbron betreft de Atlas Mayor van Joan Blaeu uit 1665. Op een detail uit *'Flandriae Partes Duae, quarum Altera, Proprietaria, alter Imperialis vulgo dicitur'* is ter hoogte van de onderzoekslocatie een omgracht kasteelterrein met bebouwing weergegeven vergezeld met de tekst 'Tielt ten Hove'. De weergave van op deze kaart impliceert dat het om een 'belangrijke' locatie moet gaan. Verder worden op het kaartblad enkel stads- en dorpscentra en andere belanghebbende gebouwen afgebeeld. Er kan worden vanuit gegaan de onderzoekslocatie in die periode enige status kende.

Figuur 16: Detail uit de Atlas Mayor van Joan Blaeu, 1665. De onderzoekslocatie is aangegeven. Niet op schaal, noorden is rechtsboven.

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.³⁵ Op de Ferrariskaart is te zien dat het onderzoeksgebied ingevuld is als boomgaard en deels als akker- en weiland. De wegen rond het plangebied werden gekarteerd als onverhard met bomen. Hoeve Gruythuyse ten noorden van het plangebied bestaat uit een viertal gebouwen en een grote moestuin. Op de hoek werd ook een kapel opgetekend. Het is niet duidelijk of dit de opvolger van de weergegeven kasteelsite in figuur 16 betreft. Ter hoogte van het plangebied worden geen specifieke structuren waargenomen. De mogelijke

³⁵ Geopunt 2016.

walgrachtsite die op latere historische kaarten wel werd genoteerd, is hier eveneens niet weergegeven. Het is dan ook niet verwonderlijk afwijkingen te vinden op deze kaart door enerzijds een gebrek aan middelen voor precisiewerk, anderzijds omwille van de militaire doeleinden.

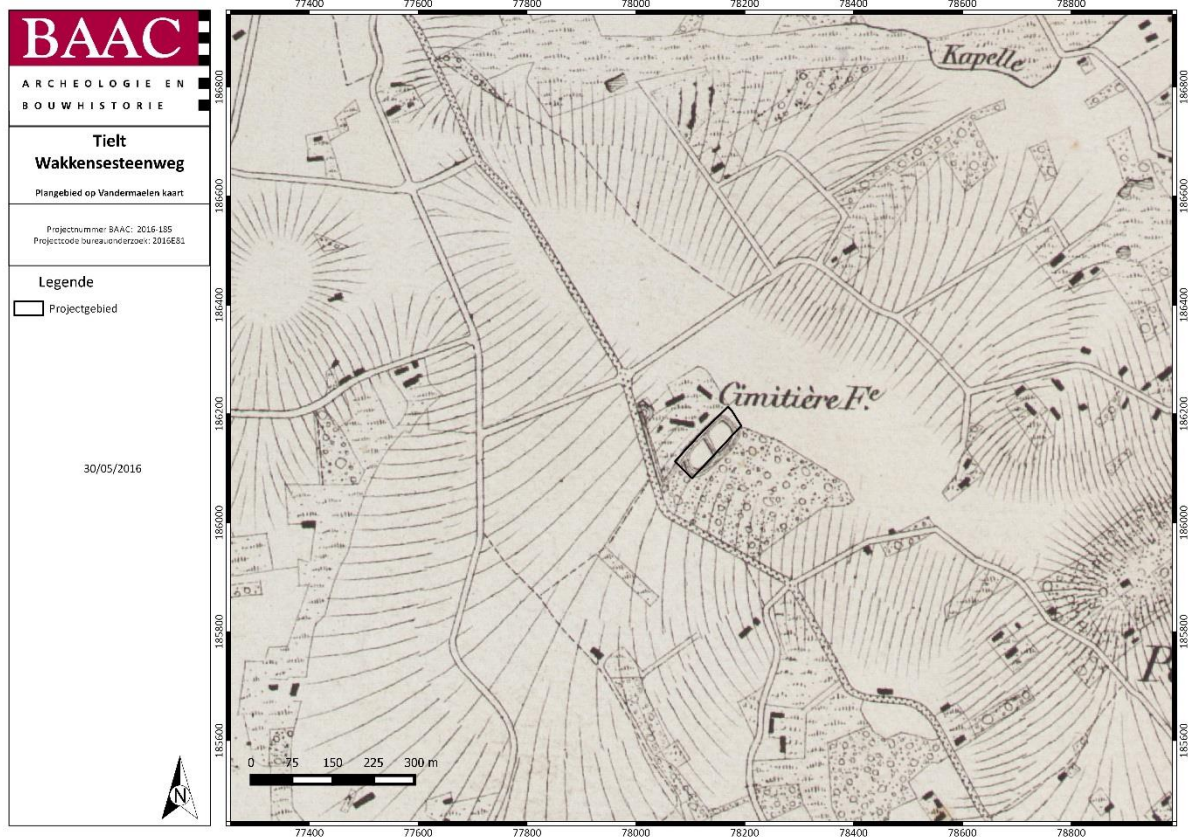

Figuur 17: Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied³⁶

Een volgende bron zijn de Vandermaelenkaarten, die tussen 1795 en 1869 zijn gemaakt door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) 'Carte topographique de la Belgique' is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's.³⁷ Ter hoogte van het plangebied worden opnieuw bomen afgebeeld. Maar het plangebied zelf ligt exact ter hoogte van een achtvormige grachtenstelsel. Dit kan wijzen op de relictten van het middeleeuwse kasteel of kasteelhoeve van de heerlijkheid Gruuthuuse. De achtvormige structuur doet hier een motte met neerhof vermoeden. Opvallend is de tekst "Cimitière F.e", dit zou kunnen wijzen op de aanwezigheid van een begraafplaats binnen of in de nabijheid van het plangebied. De hoeve ten noorden van het plangebied lijkt amper gewijzigd. De kapel die nog vermeld werd op de Ferrariskaart lijkt verdwenen en vervangen door een ander structuurtje.

³⁶ Geopunt 2016.

³⁷ Geopunt 2016.

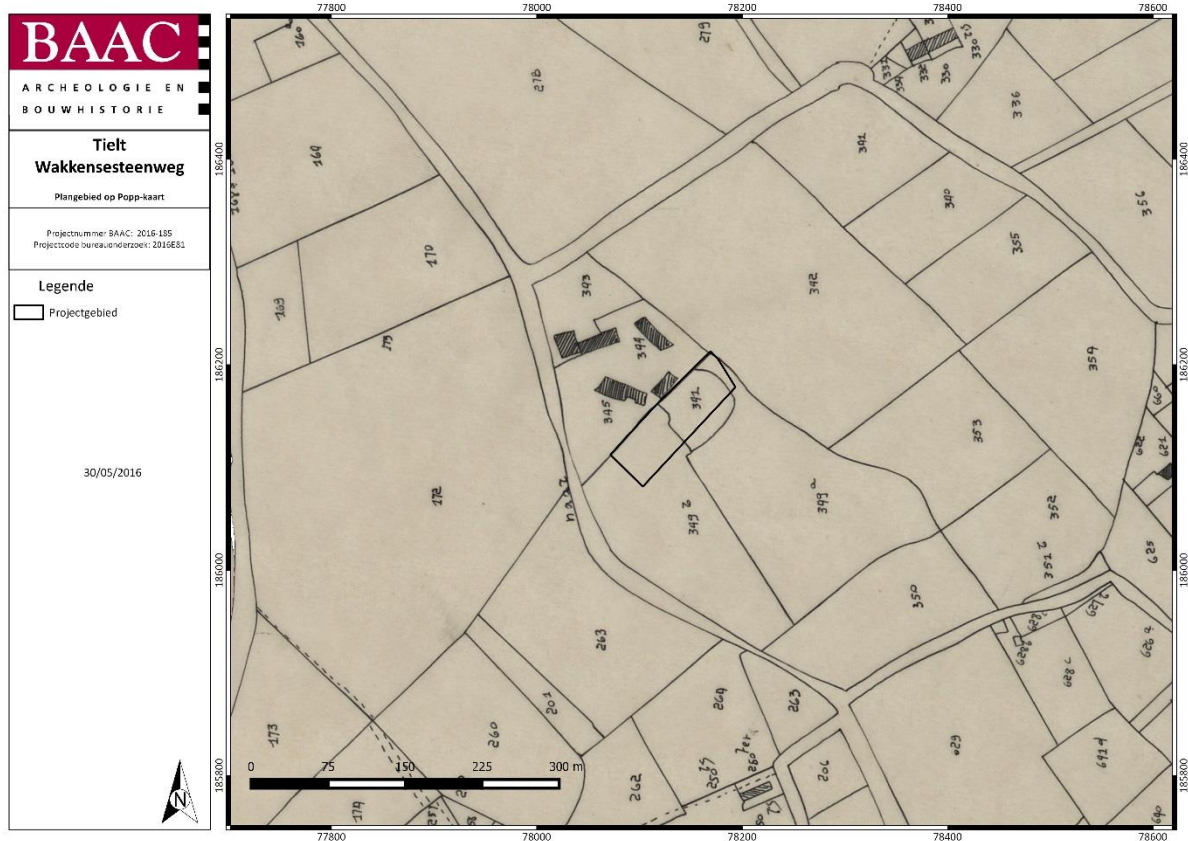
Figuur 18: Vandermaelenkaart uit 1854 met aanduiding van het plangebied³⁸

De situatie op de Popp-kaart uit de 2de helft van de 19de eeuw (1842-1879) toont een duidelijke perceelsindeling. Één van de bochten van het grachtensysteem lijkt opgenomen in de percellering, maar de grachten zelf zijn verdwenen. Hoeve Gruuthuuse lijkt grotendeels onveranderd, maar lijkt iets anders gepositioneerd ten opzichte van het huidige onderzoeksgebied.

De Atlas der Buurwegen uit dezelfde periode vertoont iets meer detail dan beide voorgaande 19de eeuwse kadasterplannen. De hoevegebouwen zijn duidelijk gepositioneerd met ten zuiden ervan een duidelijke achtvormige grachtstructuur.

Op de kaart van 1862 (Figuur 21) zijn de hoofdgebouwen alweer duidelijk zichtbaar. De achtvormige greppel lijkt hier echter te zijn verdwenen uit het landschap. De noordoostelijke wal is mogelijks te interpreteren als poel, terwijl de zuidwestelijke kant nog slechts één zijde als gracht kent.

³⁸ Geopunt 2016.

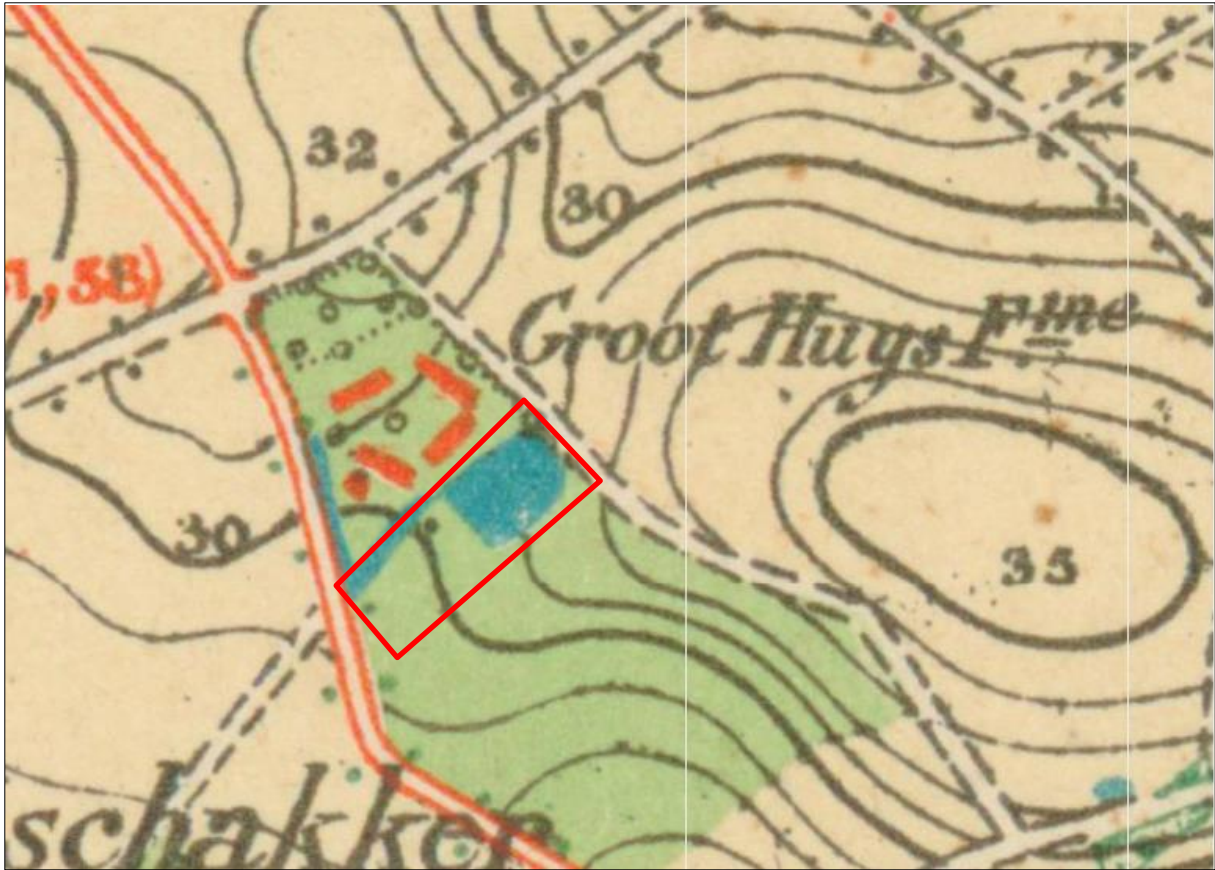
Figuur 19: Popp-kaart met aanduiding van het plangebied³⁹

³⁹ Geopunt 2016.

Figuur 20: De onderzoekslocatie op de Atlas der Buurtwegen.⁴⁰

⁴⁰ Geopunt 2016

Figuur 21: De onderzoekslocatie op een Kaart uit 1862.⁴¹

Op de historische kaarten staan enkel velden afgebeeld en voor het plangebied en in de directe omgeving zijn weinig archeologische waarden gekend. Op geen enkele historische kaart staan structuren afgebeeld ter hoogte van of binnen het plangebied zelf. De achtvormige greppelstructuur doet wel het vermoeden groeien dat naast het reeds geregistreerde Hove-complex 'Gruuthuuse', mogelijks nog occupatiesporen kunnen worden verwacht op de eilanden binnen de grachten.

Dit betekent echter niet dat er een lage verwachting kan voorop gesteld worden aangezien de ligging van het plangebied op een hoge en droge plaats in het landschap een sterke aantrekkingskracht had voor bewoning en akkerbouw in het verleden.

⁴¹http://www.cartesius.be/arcgis/home/webmap/viewer.html?basemapUrl=http://www.ngi.be/tiles/arcgis/rest/services/20k_{7AADCE E-E07E-4B03-B90C-9EF3F7693C9B}_default_404000/MapServer&lang=nl.

2.4 Archeologische data

2.4.1 Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Voor het plangebied zelf aan de Wakkensesteenweg is één archeologische waarde gekend: 72825 (Figuur 22).⁴² Het betreft de hoger beschreven site met walgracht waarvan de grachten nog aanwezig waren tot 1850. Rondom het projectgebied werden volgende meldingen teruggevonden. Een overzicht (Tabel 1):

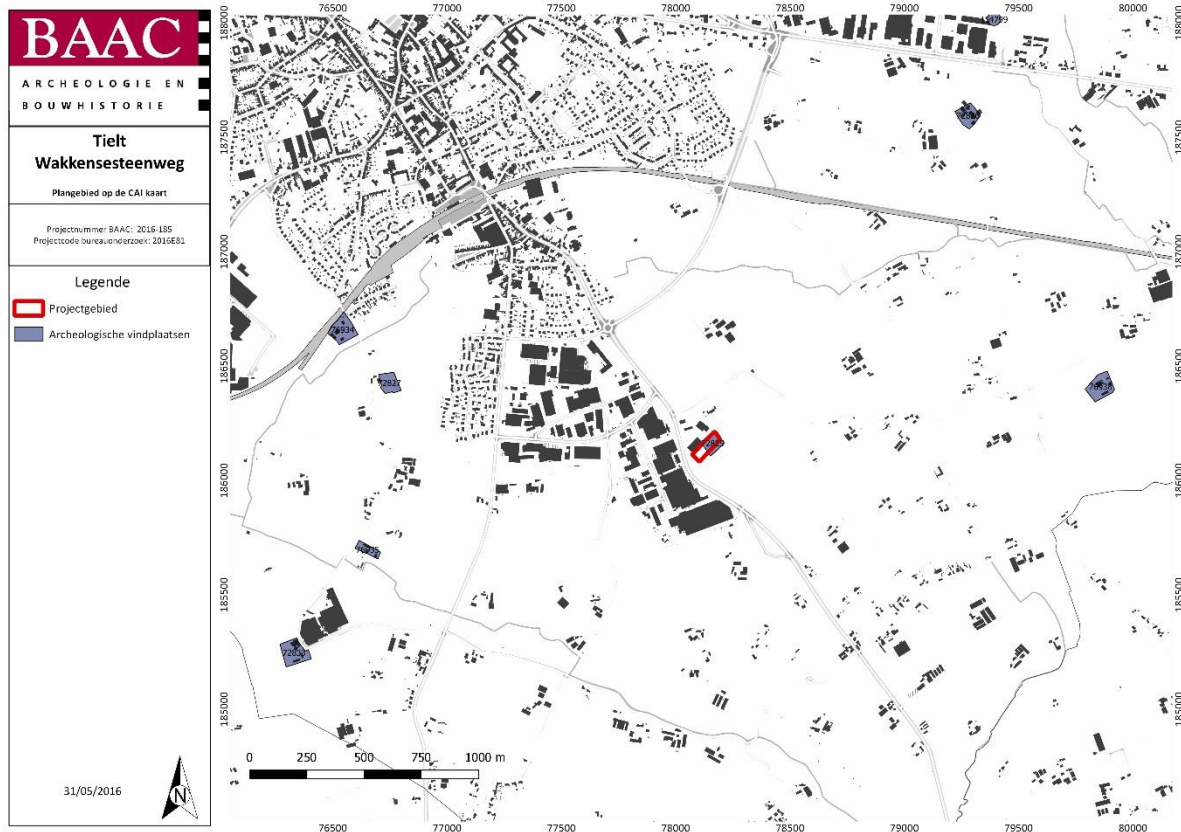
Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied⁴³

CAI-nummer	Omschrijving
ID76938	GOED TER KARELS
ID72826	WITHUIS
ID76935	GOED TE HUFFESELE
ID76934	GOED TER MEERSCH
ID72827	HOF TER MOTE
ID72833	SITE MET WALGRACHT (NAAM NIET BEKEND)
ID154799	GRAFHEUVEL

Ten noordoosten van het onderzoeksgebied werd een grafheuvel ontdekt (ID154799). Deze werd ontdekt aan de hand van luchtprospectie. Daarnaast zijn in de buurt van het onderzoeksgebied verschillende sites met walgracht gekend. In het westen zijn sporen aangetroffen uit de late middeleeuwen, waaronder een alleenstaande hoeve waarvan de vroegste vermelding terug te vinden is vanaf 1443 (ID76935).

⁴² Centraal Archeologische Inventaris 2016.

⁴³ Centraal Archeologische Inventaris 2016.

Figuur 22: CAI-kaart van het onderzoeksgebied met de archeologische vindplaatsen in de omgeving⁴⁴

2.4.2 Uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem BAAC bvba

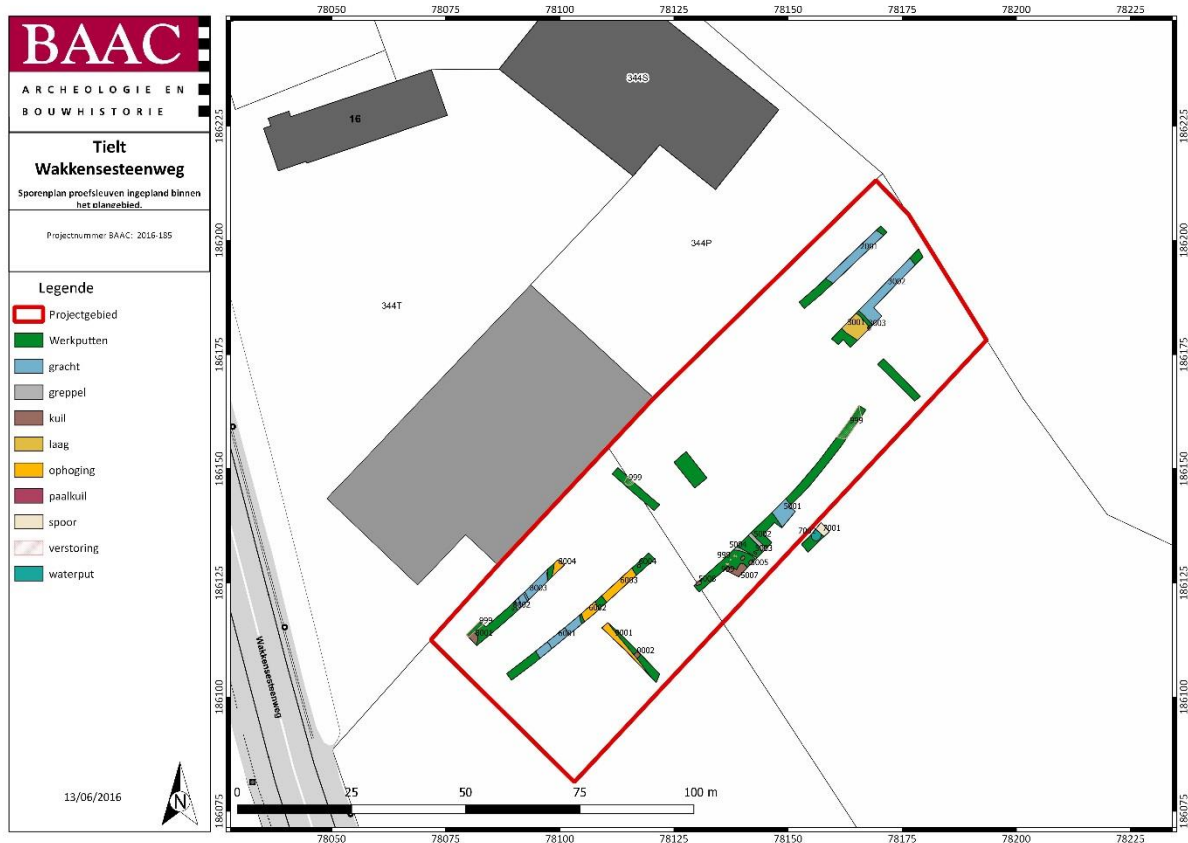
Ter hoogte van het plangebied werd in mei 2016 een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd in de vorm van proefsleuven op de Wakkensesteenweg 16 te Tielt door BAAC Vlaanderen bvba. Dit onderzoek werd in het licht van de oude wetgeving uitgevoerd. Daar de stedenbouwkundige aanvraag na 1 juni 2016 pas wordt ingediend, was een archeologienota (in het licht van de nieuwe wetgeving) hier noodzakelijk. De resultaten van de reeds uitgevoerde prospectie worden hier verder besproken en zullen aanleiding geven om de fase van vooronderzoek met ingreep in de bodem over te slaan.

In totaal werden 10 sleuven aangelegd waarbij de positie van deze sleuven op voorhand werd vastgelegd in samenspraak met de opdrachtgever en het Agentschap. Van het ca. 6000m² groot onderzoeksgebied kon ca. 800m² niet worden onderzocht omwille van de aanwezigheid van een sleufsilo (waarvan boven reeds sprake) en een recente gracht op het terrein. Het rapport met de resultaten van deze prospectie wordt meegeleverd als bijlage.⁴⁵ Hieronder wordt een beknopte samenvatting gegeven.

Er werd in totaal ongeveer 507m² archeologisch onderzocht in tien proefsleuven/werkputten. Daarnaast werden eveneens vier kijkvensters aangelegd. Het maaiveld bevond zich op een hoogte van gemiddeld 30,6m TAW. Het vlak werd aangelegd op een gemiddelde diepte van 100cm onder dit maaiveld.

⁴⁴ Centraal Archeologische Inventaris 2016.

⁴⁵ Vanden Borre et al, 2016.

Figuur 23: Sporenplan proefsleuven⁴⁶

In het kader van het proefsleuven onderzoek werd eveneens een desktopanalyse uitgevoerd. Hieruit werd geconcludeerd dat ter hoogte van het onderzoeksterrein een achtvormige site met walgracht kon worden verwacht. Deze zou zich kunnen manifesteren in de vorm van grachten en bewoningssporen binnen de 'eilanden': het opperhof en neerhof.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden zowel van de grachten van het opperhof als van het neerhof resten teruggevonden. De historische gegevens, die ook bij bovenstaande bureaustudie werden aangehaald met betrekking tot site met walgracht, werden tijdens het prospectieonderzoek daadwerkelijk vastgesteld over vrijwel het gehele terrein. Verspreid over de verschillende werkputten kwamen archeologische sporen aan het licht, waarvan het grootste deel te interpreteren was als onderdeel van de site met walgracht met daarnaast sporen van recentere antropogene aard.

Samengevat kon er een tweedeling worden opgemaakt voor het volledige onderzoeksterrein.

Het noordoostelijk eiland bleek grotendeels verstoord en niet toegankelijk door de aanwezigheid van een silo. De noordelijke gracht lijkt hier ook in recenter tijden te zijn heruitgegraven en vervolgens terug opgevuld bij de ophoging van het terrein. Deze situatie is weergegeven in de kaart uit 1863 in Figuur 21. Hier lijkt het noordelijke eiland te zijn uitgegraven tot een poel.

Het zuidwestelijke eiland bleek daarentegen grotendeels intact. De zuidelijke gracht alsook de gracht tussen beide eilanden kon worden teruggevonden in de proefsleuven. De laatstgenoemde was ten dele nog zichtbaar op het terrein als een hedendaagse depressie/sloot. Op het zuidelijke eiland werden enkele ophogingspakketten en een zeer houtskoolrijke, zwarte 'leeftlaag' of loopoppervlak binnen de grenzen van de grachten aangetroffen. Hieronder werden sporen gevonden, te weten greppels en (paal)kuilen. De sporen hebben diagnostisch materiaal opgeleverd dat zonder uitzondering in de volle

⁴⁶ Vanden Borre et al., 2016, 25.

Als onderdeel van het uitgevoerde prospectie-onderzoek werden eveneens onderstaande onderzoeksvragen beantwoord:

- *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*

Uit 19de eeuwse kaarten wordt een achtvormig grachtenstelsel waargenomen. Deze grachten zijn vermoedelijk de archeologische relictten van de kasteelhoeve van de heerlijkheid Gruuthuuse. Eén van de belangrijkste heerlijkheden uit de regio. Deze kasteelsite zou de directe voorloper kunnen zijn van de moderne boerderij. Tijdens een proefsleuven onderzoek werden deze historische gegevens dan ook gekoppeld aan archeologische sporen.

- *Hoe was de oude perceelsindeling?*

De percellering kende een zeker verloop in tijd, tot in de 19de eeuw was de ronde vorm van de site met walgracht op die manier nog herkenbaar. Pas tijdens de laatste decennia bleef de percellering eerder stabiel. Door de moderne bouw van een silo is het bodembestand ten noorden van het plangebied verstoord en vermoedt men een hergebruik van een stuk van de oude walgracht.

- *Welke info is er nog te vinden over de huidige bebouwing en over voormalige constructies op het terrein?*

Vandaag de dag is er niets meer te zien van de oude site met walgracht. Zelfs de cirkelvormige greppels uit de 19de eeuw zijn weg-genivelleerd. Enkel een moderne silo bevindt zich nu nog ter hoogte van het plangebied. Het bodemarchief daarentegen bewaart vooral ten zuiden van het plangebied nog heel wat sporen uit een rijk verleden.

- *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het plangebied verwacht worden op basis van een analyse van het historisch kaart- en bronnenmateriaal?*

Op basis van bovengenoemde bronnen wordt een motte of zeker site met walgracht uit de (late)middeleeuwen verwacht.

- *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

Net iets boven het midden van het plangebied ter hoogte van de noordoostelijke helft staat een moderne silo die behoort tot de moderne boerderij. Deze aanleg heeft wellicht het gehele noordelijke hof vernield en is dus ook niet geschikt voor verder onderzoek.

- *Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de bodembouw?*

Archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem onder de vorm van proefsleuven en het bestuderen van bodemkundige kaarten heeft de bodembouw in kaart kunnen brengen.

- *Wat is de te volgen strategie tijdens het prospectieonderzoek? Op basis van de voorgaande afwegingen: op welke locatie(s) vindt de archeologische evaluatie van het plangebied het beste plaats en vanuit welke wetenschappelijke vraagstelling?*

Om het potentieel op kennisvermeerdering te garanderen, zal BAAC Vlaanderen een archeologisch opgraving ter hoogte van de zuidelijke helft van het plangebied adviseren, wanneer de huidige bouwplannen niet worden aangepast. Op die manier kan men het zuidelijk gelegen hof van de site met

Walgracht ten volle onderzoeken en binnen de bredere geschiedenis van de heerlijkheid “Tielt-ten-hove” in kaart brengen.

Het door BAAC bvba archeologische prospectie-onderzoek heeft duidelijk de archeologische waarde van het terrein bepaald. Het zuidelijke eiland bleek bijzonder waardevol wegens de aanwezigheid van archeologische sporen uit de 12de eeuw op beperkte diepte. Het noordelijke eiland is reeds sterk verstoord.

Voor een uitvoeriger beschrijving van de resultaten wordt verwezen naar het *BAAC-rapport 194*, als bijlage.

Op basis van de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem adviseerde BAAC bvba een archeologisch vervolgonderzoek, een vlakdekkende opgraving, op de zuidelijke helft van het terrein. Het noordelijk deel van het toenmalige plangebied bleek enerzijds grotendeels vergraven en vertoonde geen relevante sporen.

Figuur 25. Advieskaart na PIB: De zone waarvoor geen archeologisch vervolgonderzoek werd geadviseerd, is gearceerd aangegeven. Voor de rest van het terrein gold een advies tot definitieve opgraving van het terrein.⁵⁰

⁵⁰ Vanden Borre et al, 2016, p. 38.

3 Conclusie

3.1 Samenvatting en Archeologische verwachting

Uit de resultaten van bovenstaande bureauonderzoek, gecombineerd met de resultaten van de reeds uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem, kon worden opgemaakt dat er zich ter hoogte van het plangebied een archeologische site met walgracht bevindt, daterende vanaf de 12de eeuw. De prospectie heeft uitgewezen dat de archeologische site daadwerkelijk aanwezig was, maar ook deels verstoord is, dit door een uitgraving tot poel, zoals te zien is op figuur 21. De aanwezige sporen konden worden gedateerd vanaf de 12de eeuw, en betreffen naar alle waarschijnlijkheid de restanten van een site met walgracht. Enkel de kaart van Joan Blaeu toont een mogelijke kasteelsite. In de latere cartografische bronnen wordt enkel een hoeve-complex met naastgelegen 8-vormige walgracht weergegeven.

De inrichting van de walgrachtsite refereert naar de volmiddeleeuwse motte-sites met opper- en neerhofstructuur. Ondanks deze morfologische overeenkomst, hadden de laatmiddeleeuwse walgrachtsites vaak geen militair of defensief karakter. Meestal kaderden ze binnen een residentiële setting of binnen de exploitatie van de omgeving. Vele laatmiddeleeuwse walgrachtsites moeten bijgevolg als hoeves geïnterpreteerd worden. Het is echter wel duidelijk dat dergelijke hoeves door te refereren naar de motte-sites een belangrijke socio-economische en symbolische connotatie binnen de inrichting van het landschap hadden. In Vlaanderen moet men de bloei van sites met walgracht tussen de 12de eeuw en het midden van de 14de eeuw dateren. Het fenomeen van walgrachtsites lijkt daarenboven tijdens de late middeleeuwen een grotere verspreiding over de verschillende sociale groepen van de samenleving heen. Niet enkel leden van de adel en de hogere sociale echelons installeerden zich in walgrachtsites, ook vele betrekkelijk onbelangrijke erven werden met een gracht omheind, waarschijnlijk naar het voorbeeld van de grafelijke mottekastelen.

Met het adviseren van een archeologische opgraving wordt verwacht dat de site, of toch het zuidelijk gelegen eiland van de site, volledig in kaart gebracht kan worden en de verschillende reeds aangesneden structuren kunnen geïnterpreteerd en gedateerd worden. Dit alles met een zekere aandacht voor de spreiding van de aangetroffen leeflaag. Hopelijk kan op die manier de reeds vergaarde algemene kennis met betrekking tot sites met walgracht en mottes in Vlaanderen uitgebreid worden, als ook de geschiedenis van de heerlijkheid “Tielt-ten-hove”.

Voornamelijk de zuidelijke kant van het onderzoeksterrein herbergt nog sporen en archeologica die aan deze walsite kunnen worden gekoppeld.

3.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek en potentieel op kennisvermeerdering

Na voltooiing van bovenstaande archeologienota kwam BAAC Vlaanderen tot de constatacie dat reeds voldoende informatie werd gegenereerd om een archeologische opgraving ter hoogte van het plangebied te adviseren. Verder vooronderzoek wordt dus niet meer nodig geacht. De historische, cartografische en archeologische bronnen die hierboven geconsulteerd zijn, zijn voldoende om een archeologische site binnen tijd en ruimte te plaatsen ter hoogte van het onderzoeksgebied. Omwille van het feit dat behoud in situ niet mogelijk blijkt, werd reeds na de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem geadviseerd het zuidelijk deel van het terrein op te graven. Wanneer we deze verzamelde informatie koppelen aan de gegevens met betrekking tot de plannen voor de nieuwbouw kunnen we besluiten dat de vastgestelde archeologische site bedreigd wordt door geplande nieuwbouwwerken. In nauw overleg met de opdrachtgever, de architect, erfgoedconsulent en BAAC bvba is getracht de aanwezige archeologische resten bij de geplande ontwikkeling zoveel mogelijk te vrijwaren. Dit bleek echter niet mogelijk. De voorgelegde bouwplannen zullen door de opdrachtgever

niet worden aangepast, waardoor behoud in situ niet tot de mogelijkheden behoort. Omwille hiervan wordt een archeologische opgraving dan ook noodzakelijk geacht. De huidige bouwplannen brengen de resterende archeologische sporen en vondsten in gevaar. Om de geschiedenis van de heerlijkheid “Tielt-ten-hove” in kaart brengen, wordt een archeologische vervolgonderzoek geadviseerd onder de vorm van een opgraving ter hoogte van het zuidelijk eiland. BAAC Vlaanderen adviseerde in diens prospectierapport reeds een vlakdekkende opgraving van ongeveer 3150 m². Op die manier kan men de archeologische sporen en vondsten beter plaatsen binnen de bredere occupatiegeschiedenis van de heerlijkheid “Tielt-ten-hove” of “Gruuthuse”.

Bij deze archeologienota wordt het advies tot opgraven gevolgd. Hiervoor wordt een programma van maatregelen voor een archeologische opgraving bij deze archeologienota meegestuurd.

3.3 Samenvatting breed publiek

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba in opdracht van Firma LV De Brabander een archeologienota opgesteld. Op het terrein zal een uitbreiding van bestaand landbouwbedrijf worden doorgevoerd, waarbij een nieuwe stal, sleufsilo's en verharding zal worden aangelegd. Deze nieuwbouw gaat onherroepelijk gepaard met graafwerken waardoor het archeologisch bodemarchief zal verstoord worden.

Binnen het verslag van resultaten werden de bevindingen en het advies van een reeds uitgevoerde prospectie binnen het plangebied mee opgenomen. Uit het proefsleuvenonderzoek was gebleken dat een deel van een 12de eeuwse walsite nog bewaard bleek binnen het plangebied. Om die reden werd besloten om deze zone archeologisch op te graven en geen verder vooronderzoek te laten uitvoeren.

3.4 Samenvatting gespecialiseerd publiek

Zie 3.1.

4 Bibliografie

AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2016: *Basiskaarten, historische kaarten, Digitaal Terrein Model* [online] <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 6 juni 2016).

AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2016a: *Kleurenorthofoto's* [online], <http://www.geopunt.be> op 31-05-2016.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Beslissingsboom*. In Een beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek. Opgehaald van <https://www.onroerenderfgoed.be/nl/actueel/nieuws/een-beslissingsboom-voor-verplicht-archeologisch-vooronderzoek/> (geraadpleegd op 6 juni 2016).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016/ *Code van Goede Praktijk*. Opgehaald van: https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/images/Code_van_Goede_Praktijk.pdf (geraadpleegd op 16/06/2016)

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Tielt*. In *Inventaris Onroerend Erfgoed*. Opgehaald van <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/122112> op 31-05-2016

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Tielt*. In *Geoportaal*. Opgehaald van <https://geo.onroerenderfgoed.be/#zoom=18&lat=6618091.858233399&lon=372721.5426108498> op 31-05-2016

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Hoeve Gruuthuse. In *Inventaris Onroerend Erfgoed*. Opgehaald van <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/86938> op 01-06-2016

CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI) 2016: *Tielt* [online], <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/#> (geraadpleegd op 31 mei 2016).

DOV VLAANDEREN 2016: *Databank Ondergrond Vlaanderen, bodemkaarten, geologische kaarten* [online], <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html> (geraadpleegd op 6 juni 2016).

DIGITALE BIBLIOTHEEK VAN DE KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIE 2016a: *Ferrariskaart* [online], http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerrarisCarte_nl.html / www.geopunt.be, (geraadpleegd op 30 mei 2016).

BEYAERT M, ANTROP M, DE MAEYER P, VANDERMOTTEN C, BILLEN C, DECROLY JM, ... & WAYENS B 2006. *België in kaart: de evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Lannoo.

DIGITALE BIBLIOTHEEK VAN DE KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIE 2016b: *Atlas cadastral parcellaire de la Belgique* [online], www.geopunt.be (geraadpleegd op 30 mei 2016).

GEOPUNT VLAANDEREN 2016: Historische kaarten, GRB, topografische kaart, bodemerosie en bodemgebruik kaart [online], <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 30 mei 2016).

HASQUIN H., 1980/1981, Gemeenten van België: Geschiedkundig en administratief-geografisch woordenboek - 4 delen.

VANDEN BORRE J., et al. 2016. Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Tielt, Wakkensesteenweg. BAAC-rapport 194, Gent.

VAN RANST E. & SYS S. 2000: Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20.000). Gent: Laboratorium voor Bodemkunde.

5 Lijst met figuren

Figuur 1: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart	2
Figuur 2: Orthofoto met aanduiding van de sleufsilos (visuele verstoring) en de waargenomen verstoringen bij het reeds uitgevoerde proefsleuvenonderzoek in het noordoostelijke deel.	5
Figuur 3: Inplantingsplan van de geplande werken (niet op schaal).....	7
Figuur 4: Schematische weergave van de geplande werken en de reeds aanwezige verstoringen op de Orthofoto	8
Figuur 5: Kelderplan van de nieuwe melkveestal. In blauw omlijnd: de contour van de nieuwe stal; in rood omlijnd: de ondergrondse regenwater- en gierkelders. In bijlage wordt ook het originele bouwplan met doorsnede meegeleverd.	9
Figuur 6: Situering van het onderzoeksgebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)	12
Figuur 7: Detailopname van het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen. Onderstaand hoogteprofiel is te situeren langs de zuidoostelijke grens van het plangebied.	13
Figuur 8: Hoogteprofiel van het plangebied.	13
Figuur 9: Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart	15
Figuur 10: Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart schaal 1:200.000	16
Figuur 11: Kenmerken van de quartairgeologische kaart voor wat betreft het plangebied	16
Figuur 12: Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart schaal 1:50.000	17
Figuur 13: Situering onderzoeksgebied op de bodemkaart van Vlaanderen	18
Figuur 14: Situering onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart van Vlaamse gemeenten	19
Figuur 15: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart	20
Figuur 16: Detail uit de Atlas Mayor van Joan Blaeu, 1665. De onderzoekslocatie is aangegeven. Niet op schaal, noorden is rechtsboven.	22
Figuur 17: Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied.....	23
Figuur 18: Vandermaelenkaart uit 1854 met aanduiding van het plangebied	24
Figuur 19: Popp-kaart met aanduiding van het plangebied.....	25
Figuur 20: De onderzoekslocatie op de Atlas der Buurtwegen.....	26
Figuur 21: De onderzoekslocatie op een Kaart uit 1862.	27
Figuur 22: CAI-kaart van het onderzoeksgebied met de archeologische vindplaatsen in de omgeving.....	29
Figuur 23: Sporenplan proefsleuven	30
Figuur 24: Sporenplan op de Buurtwegenkaart	31
Figuur 25: Advieskaart na PIB: De zone waarvoor geen archeologisch vervolgonderzoek werd geadviseerd, is gearceerd aangegeven. Voor de rest van het terrein gold een advies tot definitieve opgraving van het terrein.	33

6 Lijst met tabellen

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied	28
---	----

7 Bijlagen

7.1 Privacyfiche

7.2 Inplantingsplan

7.3 Grondplan en doorsnede toekomstige melkveestal

7.4 Detail doorsnede stal

7.5 BAAC Vlaanderen rapport 194

7.6 Programma van Maatregelen

7.7 Tabel met archeologische perioden

BC/AD	Archeologische periode	Geologie	Klimaat	Cal C14 BP
1.800	Nieuwste Tijd	Holocene	Subatlanticum	1.000
1.500	Nieuwe Tijd			
500	Middeleeuwen			
0	Romeinse Tijd			2.000
50	IJzertijd			
800	Bronstijd		Subboreaal	3.000
2.000	Neolithicum			4.000
4.500			Atlanticum	5.000
5.300	Mesolithicum			
8.800	Paleolithicum	Pleistocene	Boreaal	8.000
			Preboreaal	10.000
			Late Dryas	12.000
			Allerød	
			Vroege Dryas	
			Bølling	
	Weichsel			

100.000				
			Eem	
			Saale	
300.000				